ΕΣΤΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

1884

[ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ]

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6 — ΔΕΔΕΜΕΝΟΣ ΦΡ. 8

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΑΘΗΝΗΣΙ
Γ. ΚΑΣΔΟΝΗΣ, ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Γραφεῖον τῆς Ἑστίας: Ἐπὶ τῆς Λεωφόρου Πανεπιστημίου, 38.
1884

Ἀριθ. 420 — Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ Φ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΖ' — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι γρ. 12, ἐν ἐξωτερικῷ γρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ Ἰανουαρ. ἢ Ἰουλ. ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι — Γραφεῖον Διευθ.: Ἐπὶ τῆς Λεωφ. Πανεπιστημίου 30. — 15 Ἰανουαρίου 1884

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Διήγημα.

Συνέχεια τοῦ σελ. 24.

Γ'

Ὁ Πασχάλης, κατ' ἀρχάς, κατέβαλλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως καταστήσῃ τοὐλάχιστον τὰς ἑσπέρας ἡμῶν εὐχαρίστους. Ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ αὐτοῦ εἶχεν, ἐπιμελῶς κατατεταγμένην, μικράν, ἀλλ' ἐκλεκτὴν συλλογὴν ὀρυκτῶν καὶ μετάλλων. Κατεγίνετο λοιπὸν ὥρας ὁλοκλήρους, ἐξηγῶν μοι προθύμως τὰς αἰτίας τῶν λαμπροτάτων αὐτῶν χρωμάτων, τὰς ἁφορμὰς τῶν παραδόξων σχημάτων· τοὺς μαγνητικοὺς ἢ ἠλεκτρικοὺς λόγους τῆς διαθέσεως τῶν κρυστάλλων ἑνὸς ἑκάστου, τὴν χημικὴν σύνθεσιν, τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ πάσας τὰς λοιπὰς αὐτῶν ἰδιότητας, μετ' ἀπαραμίλλου εὐχερείας καὶ χάριτος, ὅπως συνδυασθῇ κἂν ἐνταῦθα, ὡς ἔλεγε, τὸ τερπνὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου. Ἀλλ' ὅσον συνεπληροῦντο τὰ μαθήματα ταῦτα, καὶ ἐξηντλοῦντο πλεῖστα συνομιλίας θέματα, ὁ δὲ καιρὸς ἐξηκολούθει χειροτερεύων, τόσον ὁ Πασχάλης ἀπέβαλλε, καθὼς εἶπον, τὴν εὐκινησίαν καὶ φαιδρότητα τοῦ πνεύματος.

Προφανῶς ἡ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ καὶ σκοτεινὴ ἐκείνη ἀτμοσφαῖρα ἐπηρέαζε τὰ νεῦρα αὐτοῦ περισσότερον τῶν ἐμῶν, καὶ περισσότερον παρ' ὅ,τι τὸ πρῶτον ὑπέθεσα. Διότι ἀπό τινος ὄχι μόνον διὰ τὰς μεταλλευτικὰς αὐτοῦ ἀσκήσεις δὲν ἐξήρχετο, ἀλλὰ καὶ παρεδόθη ἀνεπιφυλάκτως πλέον εἰς ἓν εἶδος σκυθρωπότητος καὶ μελαγχολίας τόσον σιωπηλῆς, ὥστε ἤρχισε νὰ μ' ἀνησυχῇ. Ἡ οἰκοδέσποινά του μοὶ παρίστα τὸ πρᾶγμα ὡς σύνηθες αὐτῷ, καὶ μὲ διεβεβαίου, ὅτι θὰ τοῦ περάσῃ, εὐθὺς ὡς ὁ καιρὸς βελτιωθῇ. Ἐν τούτοις ἡ κακοκαιρία ἐξηκολούθει, ἡ βροχὴ ἔπιπτεν ἀμείλικτος. Ὁ Πασχάλης ἐφαίνετο πάσχων ἐκ φοβερῶν ἀϋπνιῶν καὶ ἠγείρετο τὴν ἐπιοῦσαν, καὶ τῆς ἡσυχωτέρας νυκτός, ἔτι μᾶλλον καταπεπτωκώς, ἔτι μᾶλλον ἀπηλπισμένος, παρ' ὅτι ἦτο τὴν πρωίαν τῆς προτεραίας! Πολλάκις προσεπάθησα νὰ τὸν ἐπασχολήσω ὡς καὶ πρότερον, δι' ἀνεκδότων, διηγήσεων, ἢ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ἀλλ' εἰς μάτην τώρα πλέον! Ἐκεῖ ὅπου τὸν ἐνόμιζες προσέχοντα μετὰ μεγίστης ἐντάσεως, ἐκεῖ ἐφωράτο, ὅτι ἐρρέμβαζεν, ἀφῃρημένος ἐκ σκέψεων καὶ φαντασιῶν, περὶ ὧν ἀπέφευγε νὰ ὁμιλήσῃ.

Μίαν ψυχρὰν, ἀλλ' ὑπωσοῦν ἀτάραχον ἑσπέραν, μετὰ τὸ δεῖπνον, ἀφοῦ ἐστυπώσαμεν ἐπιμελῶς καὶ τὰς τελευταίας χαραγματίας τῶν παραθύρων διὰ χαρτίου παλαιῶν ἐφημερίδων, ἐκαθήμεθα κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἐκεῖνος μὲ τὸν καπνὸν θυσανωτὸν κοιτωνίτην του ῥεμβάζων ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου, ἐγὼ παρὰ τὴν θερμάστραν καὶ πλησίον τῆς λυχνίας, φυλλομετρῶν τὴν νέαν ἔκδοσιν τῆς Γεωλογίας τοῦ Carl Vogt καὶ σκεπτόμενος πόσον θὰ μ' ἐπιπλήξῃ ὁ ἐν Γοττίγγῃ ἰατρὸς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς σημερινῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς μου. Ἐκεῖ ἐνθυμήθην, ἀγνοῶ διὰ τίνος συνειρμοῦ ἰδεῶν, τὸ παλαιὸν τοῦ Πασχάλη πάθος πρὸς τὴν θυγατέρα τῆς πλύστρας του ἐν Ἀθήναις, καὶ ἠπόρησα πρὸς ἐμαυτόν, πῶς δὲν μοὶ ἐπῆλθε μέχρι τοῦδε νὰ τοῦ ὁμιλήσω περὶ τούτου. Ὄχι διότι ὑπώπτευον, ὅτι ὁ ἀτυχὴς ἐκεῖνος ἔρως ἠμποροῦσε νὰ ἔχῃ σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν παροῦσαν τοῦ νέου κατάστασιν, ὄχι· ἀλλὰ διότι ἦτο καταλληλότατον θέμα νὰ ἀστεϊσθῶμεν, νὰ γελάσωμεν, νὰ φαιδρυνθῶμεν ὀλίγον. Ἐν τούτοις μ' ἐπαραξένευσε συγχρόνως καὶ τὸ ὅτι αὐτὸς ὁ Πασχάλης δὲν μοὶ ἀνέφερε μέχρι τοῦδε τίποτε περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, οὐδ' ἐν αὐταῖς ταῖς ἀρχαιοτέραις ἐπιστολαῖς του. Οὐχ ἧττον, χωρὶς νὰ ὑψώσω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῶν εἰκόνων τοῦ ἀνὰ χεῖρας μου βιβλίου:

— Ὡς τόσο, εἶπον, Πασχάλη, δὲν μοῦ εἶπες τίποτε πλέον περὶ Εὐλαλίας . . .

— Ἂς πᾷ 'στ' ἀνάθεμα!—διέκοψεν ἐκεῖνος πρὸς ἔκπληξίν μου, ἀνατιναχθεὶς ἐπὶ τῆς θέσεώς του, καὶ παρακιτήσας τὸν ἐρυθρὸν τοῦ κοιτωνίτου θύσανον, μεθ' οὗ ἐνησχολεῖτο συνήθως ὁσάκις ἐρρέμβαζεν. Ἔπειτα, ὡς ἄνθρωπος συνερχόμενος ἐκ βαθέος ὀνείρου, προσηλώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εὐρεῖς ἐπὶ τῶν ἰδικῶν μου:

— Πῶς! ἀνέκραξε. — Ποῦ σοῦ ἦλθε καὶ σὲ εἰς τὸν νοῦν αὐτὴ ἡ παληό . . !

— Δὲν ἠξεύρω.—Εἶπον ἐγώ, προσπαθῶν νὰ κρύψω τὴν ἔκπληξίν μου. Περιεργάζομαι ἐδῶ

τὰς παλαιοντολογικὰς εἰκόνας τοῦ βιβλίου. Πόσον εἰδεχθῆ καὶ τερατώδη ἦσαν τὰ ὄντα τ'ἀπολαύσαντα τὴν παρθενικὴν τῆς Δημιουργίας καλλονήν, τὸ πρῶτον τῆς Φύσεως σφρῖγος, πρὶν ἢ προφθάσῃ νὰ τὰ χαρῇ ἡ εὐγενὴς τοῦ ἀνθρώπου καρδία, δι'ἣν καὶ μόνην ἦσαν προωρισμένα!

Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν ταραχήν μου, ὅταν, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τοῦ βιβλίου, ὅπως ὑποδεχθῶ τὴν καθυστεροῦσαν ἀπάντησίν του, εἶδον τὸν Πασχάλην! Ἡ στάσις τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἡ θέσις τῶν χειρῶν, ἡ ὠχρότης τοῦ προσώπου, ἡ πελιδνότης τῶν χειλέων, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἔκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν παρίστανον ἀδούλωτον ἄνθρωπον, ὅστις, πληγεὶς ἐξαίφνης θανασίμως, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος διατελῶν τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ δέους, ἀμηχανεῖ πῶς νὰ προλάβῃ δεύτερον, θανατηφόρον κτύπον!

— Μὴ χτυπᾷς! — ἀνέκραξε μετὰ μακρὰν ἀγωνίαν. Μὴ χτυπᾷς αὐτὴν τὴν χορδήν!

Καὶ ἡ φωνή του εἶχεν ἐκραγῇ οὕτως, ὡς ἐὰν ἀπεσύρθη αἷμα ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ του ἡ πιδηρὰ χεὶρ, ἥτις τὸν ἔπνιγεν! Τὸ βιβλίον ἔπεσεν ἀνεπαισθήτως ἀπὸ τῆς χειρός μου· ἀφῆκα τεταραγμένος τὴν θέσιν μου καὶ, προσελθών, ἐκάθησα παρ' αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου. Καὶ λαβὼν τὴν πυρέσσουσαν αὐτοῦ δεξιὰν ἐντὸς τῶν χειρῶν μου:

— Ἀδελφὲ, Πασχάλη, μ' ἐκπλήττεις! — τῷ εἶπον τρυφερᾷ τῇ φωνῇ.—Τί ἔχεις;

— Πονῶ! Πονῶ αὐτοῦ ὅπου μ' ἔγγισες, σκληρέ! Ἀπάνθρωπε! Τί μὲ τὸ λέγεις ἐν παραβολαῖς; Τάχα δὲν εἶναι φανερόν; Δὲν τὸ ξεύρω; Τὸ ξεύρω! Ὅπως ἡ νεόπλαστος Δημιουργία, οὕτως ἦτον ἡ καρδία μου: Πλήρης παρθένου καλλονῆς· πλήρης ἀκμῆς καὶ σφρίγους. Ἀλλὰ ποῖος τ' ἀπήλαυσε; Ποῖος τὰ ἐχάρη; Τὸ βδελυρόν, τὸ τερατῶδες ἐκεῖνο πλάσμα! Καὶ μήπως ἤξευρε νὰ τὰ ἐκτιμήσῃ; Ὄχι! Ἐνετρύφησε κτηνωδῶς ἐντὸς τῶν τρυφερωτάτων συγκινήσεων, τῶν θειοτάτων αἰσθημάτων τῆς καρδίας μου, καὶ ὅταν ἐχορτάσθη, τὴν ἐμίανε μὲ τὸ δηλητήριόν της, τὴν ἐβορβόρωσε μὲ τὴν διαγωγήν της! Ἐκυλίσθη ἐπ' αὐτῆς ὡς ἀκάθαρτος χοῖρος! Τὴν ἐξουθένωσε! τὴν κατέστησεν ἀνάξιον ἐνδιαίτημα τοῦ εὐγενοῦς, τοῦ ὡραίου καὶ τοῦ ὑψηλοῦ, δι' ἃ ἦτο προωρισμένη!

— Ἀλλὰ, δι'ὄνομα Θεοῦ! — εἶπον ἐμβρόντητος ἐγὼ— περὶ τίνος τὰ λέγεις ὅλα ταῦτα; Περὶ τῆς Βύλαλίας; Θὰ ἔβαζα τὴν κεφαλήν μου, ὅτι ἡ παλαιὰ ἐκείνη ἱστορία παρῆλθε πλέον ἀνεπίστρεπτί!

— Ὦ! — εἶπεν ἐκεῖνος μετά τινα δισταγμόν. Ἡ *παλαιὰ ἱστορία παρῆλθεν· ἀλλ' αἱ συνέπειαι* — παρέμειναν!... — Καὶ τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ἐπρόφερε μετὰ τοσαύτης ἀπελπιστικῆς θλίψεως, ὥστε δὲν ἀμφέβαλλον πλέον, ὅτι αἰτία τῆς τωρινῆς αὐτοῦ καταστάσεως ἦτον ἡ ἐρωτικὴ ἐκείνη δυστυχία. Ἀλλὰ πῶς! Ἡ καταστροφὴ εἶχε συμβῆ πολὺ πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ διὰ Γερμανίαν, καὶ, ὅσον τρομερὸς καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὁ κλονισμὸς τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὁ Πασχάλης τὸν ὑπέστη μετὰ γενναιότητος καὶ ἀξιοπρεπείας θαυμαστῆς καθ' ὃν χρόνον ἡ πληγή του ἦτον ἀκόμη πρόσφατος. Πρὸς τοῦτο, εἶναι ἀληθὲς, συνετέλεσα κ' ἐγὼ οὐκ ὀλίγον, συνειθίσας αὐτὸν νὰ περιφρονῇ τὸ ποτάπον καὶ ἀνάξιον ἐκεῖνο γύναιον, πρὸ πάντων διότι ἐνόμιζον, ὅτι τοιουτοτρόπως θὰ τὸν ἔκαμνον ν'ἀνακύψῃ ταχύτερον ἀπὸ τῆς ψυχικῆς ἐκείνης καταπτώσεως καὶ ἀθυμίας, εἰς ἣν ἡ πρώτη ὁρμὴ τῆς συμφορᾶς τὸν εἶχε κατακρημνίσει. Τὸ ἐνόμιζον, καὶ τὸ κατώρθωσα. Διότι ὁ Πασχάλης ὄχι μόνον κύριος ἑαυτοῦ ἐγένετο μετ' οὐ πολύ, ἀλλὰ καὶ ὅταν, κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του, προπέμπων αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, τὸν ἠρώτησα ἀστειζόμενος ἐν τῷ μέσῳ τῶν παραγγελιῶν αὐτοῦ: Τί δὲ ἀφίνεις διὰ τὴν *λεγάμενην* ὀπίσω; — Τὴν περιφρόνησίν μου, εἶπεν ἐκεῖνος, πικρῶς καὶ χλευαστικῶς γελάσας. Ἡ περιφρόνησις αὕτη μοι παρουσιάζετο σήμερον εἰς μέγιστον ηὐξημένη βαθμόν. Καὶ βέβαιος ἡ ἠθική του κατάπτωσις καὶ *ἀπελπισία* ὄχι μόνον δὲν ἐξουδετεροῦτο ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἦτο τώρα τόσον μεγάλη, τόσον ἀσύγκριτος πρὸς τὴν πρώτην ἐκείνην, ὥστε, μέχρι πρό μιᾶς στιγμῆς, οὔτε νὰ φαντασθῶ θὰ ἠδυνάμην, ὅτι ὁ νῦν Πασχάλης εἶχε σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν ἄλλοτε. Καὶ τίς ἦτον ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐντάσεως ταύτης; καὶ ὁποῖαί τινες εἶναι αἱ *παραμείναισαι συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας*; Μήπως ὁ Πασχάλης δὲν ἐξηγέρθη ἐκ τῆς, ἐφ' ἧς ὠλίσθησεν, ἰλύος, τόσον ἁγνὸς καὶ καθαρὸς, ὅσον τὸν ἤλπιζον; Μήπως ἐν τῷ προώρῳ ἐκείνῳ ἔρωτι δὲν διετέλεσε τόσον σώφρων, ὅσον τὸν ἐνόμιζον; Ἀόριστοι, φοβεραὶ ὑπόνοιαι ἐξῆπτον τὴν ταραχὴν τῆς φαντασίας μου διάττουσαι ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, εἰς τοὺς σκοτεινοὺς μυχοὺς τοῦ ἐγκεφάλου μου!

Ἐν τούτοις ὁ Πασχάλης ἐσίγα, ταπεινὸς καὶ ἐξουθενημένος, ὡς ὁ ἐλεεινότερος καταδικος τοῦ κόσμου. Πικρά τις μετάνοια ἐζωγραφεῖτο τόσον εὐφραδῶς ἐπὶ τῶν χαρακτήρων τοῦ προσώπου του, ἐλάλει τόσον ἐκφραστικῶς διὰ τῶν δακρυοπληθῶν ὀφθαλμῶν του, ὥστε ἡ θέα του συνεκίνει βαθέως τὴν καρδίαν μου.

— Πασχάλη, τῷ εἶπον ἐπὶ τέλους, — καὶ δὲν ἠξεύρω διατί ἔτρεμεν ἡ φωνή μου — ἀδελφὲ Πασχάλη, μήπως μοῦ ἀπέκρυψες τίποτε ἀπὸ τὴν ἱστορίαν σου; Διατί μὲ κάμνεις αὐτὸ τὸ ἄδικον; Τί μυστικὸν εἶχον ἐγὼ ποτὲ καὶ δὲν σοῦ τὸ ἐνεπιστεύθην ἀνεπιφυλάκτως ὁλόκληρον; Καὶ πῶς θέλεις νὰ μετάσχω τοῦ πόνου σου, νὰ λάβω τὸ ἀνῆκόν μοι μέρος ἐξ αὐτοῦ, ἐνόσῳ δὲν τὸν γνωρίζω; Ἔλα! μὴν εἶσαι τόσον ἐγωϊστικὸς ἐν ταῖς δυστυχίαις, ἐνῷ εἶσαι τόσον μεταδοτικὸς τῶν εὐτυχιῶν σου. Ὁρίστε; Ἄλλως θὰ ὑποθέσω, ὅτι οὐδὲ τῆς χαρᾶς σου μετέσχον μέχρι τοῦδε πάσης, καθὼς ἐδικαιούμην ὡς φίλος, ὡς ἀδελφός σου. Διότι ἡμεῖς πλέον πρὸ πολλοῦ εἴμεθα ἀδελφοί. Δὲν εἴμεθα, Πασχάλη;

Ὁ Πασχάλης κατ' ἀρχὰς ἐφάνη ἐνδοιάζων, ἀλλὰ συγκινηθεὶς κατόπιν ἐκ τῶν λόγων ἐρρίφθη μετὰ λυγμῶν καὶ δακρύων περὶ τὸν τράχηλόν μου. Τὸν ἔσφιγξα περιπαθῶς εἰς τὴν ἀγκάλην μου, καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐκλαίομεν σιωπηλῶς. Ἐπὶ τέλους ἀποσπασθεὶς καὶ ἀναπνεύσας:

— Ὦ συγγνώμην! Συγγνώμην, διὰ τὴν μικροψυχίαν μου! — Εἶπεν.— Τόσον καιρὸν ἠγωνιζόμην νὰ σ' ἐλκύσω πλησίον μου· τόσον καιρὸν σὲ προσεδόκουν νὰ ἔλθῃς, μόνον καὶ μόνον διὰ τοῦτο: Νὰ σοῦ ἀνοίξω τὴν καρδίαν μου, νὰ ἴδῃς τὴν αἱμάσσουσαν πληγήν της. Καὶ εἶχον τόσον θάρρος, τόσην ἐμπιστοσύνην, ἐνόσῳ δὲν σὲ ἔβλεπον. Ἀλλὰ τώρα, ποῦ ἦλθες, ποῦ σ' ἔχω καθ' ἑκάστην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, δὲν ἠξεύρω τί μὲ κάμνει τόσον δειλὸν, τόσον μικρόψυχον! Ἴσως ἡ ἐκ τῆς κακοκαιρίας ἐπιταθεῖσα νευρικότης, ἀλλ' ἴσως ἴσως τὸ μέγεθος τῆς ἐνοχῆς μου!... Καὶ ὅμως, ἄλλον πνευματικὸν δὲν ἔχω ἐδωπέρα. Πρέπει νὰ γενῇς πνευματικός μου! Τίς ἠξεύρει; Αὔριον ἴσως θὰ εἶναι πολὺ ἀργὰ πλέον. Βλέπεις τὰς δυνάμεις μου πῶς ὑποχωροῦν καὶ φθίνουν ὑπὸ τὸ καταπληκτικὸν τῆς συμφορᾶς μου βάρος. —Δῶσέ μου συγχώρησιν.— Μία ἀκατάσχετος ἐπιθυμία μὲ κυριεύει, ἐπιθυμία ἀναπαύσεως καὶ ἡσυχίας. Εἶμαι κουρασμένος, εἶμαι κατάκοπος πλέον. Ποθῶ ὕπνον, ὕπνον, ὕπνον. Ἀλλὰ τὸν ὕπνον πρὸ πολλοῦ δὲν τὸν ἐγεύθην. Οἱ ἄνεμοι τοῦ οὐρανοῦ ἡσυχάζουν· τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ἀναπαύονται· μόνον ἐγὼ, μόνον ἐγὼ δὲν εἰμπορῶ νὰ κοιμηθῶ! Ἀπορεῖς. Ἐκπλήττεσαι. Δὲν θαυμάζω. Ἄκουσε καὶ κρίνε.—

Καὶ κλίνας τὴν κεφαλήν, ὡς ἐὰν προσεπάθει νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἀναμνήσεις του ἐσιώπησεν ἐφ' ἱκανὴν ὥραν. Ἔπειτα, χωρὶς νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς ἐμέ:

— Ἐνθυμεῖσαι, εἶπε, πόσην πικρίαν καὶ χολὴν ἔφερον ἐντὸς τῶν στηθῶν μου ἀπερχόμενος ἐξ Ἀθηνῶν;

— Μάλιστα, εἶπον ἐγὼ, ἐνθυμοῦμαι ὅτι δὲν εἶχες καταπραϋνθῆ ὅλως διόλου, ἀλλ' ὅμως...

— Γνωρίζεις, διέκοψεν ἐκεῖνος, ὅτι ὑπὸ τὰ στέρνα μου δὲν ἔπαλλε πλέον ἡ τολμηρὰ, ἡ εὐελπὶς τοῦ νεανίου καρδία, ἀλλ' ἐν ποδοπατημένον σκύβαλον· ἐν αἱματόφυρτον ῥάκος, μόλις καὶ μετὰ βίας διασωθὲν ἐκ τῶν ῥυπαρῶν ὀνύχων μιᾶς ὑαίνης.

— Αὐτὰ εἶναι αἱ μεγάλαι ὑπερβολαὶ τῶν σημερινῶν σου ἐκφράσεων, εἶπον ἐγώ. Τὸ κατ' ἐμὲ, οὔτε τότε, οὔτε τώρα παρεδέχομαι, ὅτι ἡ διαγωγὴ μιᾶς προστύχου γυναικὸς εἰμπορεῖ νὰ παραβλάψῃ τὴν ἀξίαν μιᾶς σώφρονος καρδίας.

— Δὲν ἠξεύρω πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό. — Εἶπεν ὁ Πασχάλης σκεπτικός. — Ἀλλὰ, ἀδάμαντες καὶ μαργαρίται, ὅταν παρατεθοῦν ἅπαξ εἰς τοὺς χοίρους, καὶ μασσηθοῦν καὶ ποδοκυλισθοῦν ὑπ' αὐτῶν, γίνονται ἀκατάλληλοι πλέον νὰ κοσμήσουν καὶ τὴν μετριωτέραν κεφαλὴν, πολὺ ὀλιγώτερον νὰ ὑψωθοῦν μέχρι τοῦ διαδήματος μιᾶς βασιλίσσης.

— Καὶ δὲν τοὺς πλύνω, εἶπον ἐγὼ γελάσας, νὰ γείνουν πάλιν καθὼς πρῶτα;

— Ὦ-χώ! — εἶπεν ὁ Πασχάλης αὐστηρῶς. Νὰ πλύνῃς τοὺς *φυσικοὺς* καὶ νὰ τοὺς καθαρίσῃς. Ἀλλὰ τοὺς *ἠθικούς*; Ἀλλὰ τὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς διαλογισμοὺς, τὰ μόνα κειμήλια τῆς καρδίας; Ἀλλὰ τὸν *ἠθικὸν* αὐτὸν ῥύπον μὲ ποῖον ὀξὺ, μὲ ποῖον σάπωνα θὰ τὰ πλύνῃς, παρακαλῶ; Νὰ μὴ τὰ κυλίσῃς ἅπαξ εἰς τὸν βόρβορον, νὰ μὴ τὰ κηλιδώσῃς! Τὰ ἐκύλισες; Αἱ κηλῖδες των εἶναι ἀνεξίτηλοι! Ἐν τούτοις — προσέθηκεν εἶτα, μεταπεσὼν αἰφνιδίως εἰς λίαν θλιβερὸν τόνον—τώρα πλέον δὲν πρόκειται περὶ τούτου! Ἐνθυμεῖσαι τὰς πρώτας ἐπιστολάς μου ἐκ Freiburg;

— Μάλιστα, εἶπον ἐγὼ, τὰς ἐνθυμοῦμαι.

— Ἤσουν ἀκόμη ἐν Ἀθήναις καὶ δὲν ἐγνώριζες τὰ τῆς Γερμανίας. Σοὶ περιέγραφον τὴν πρωσσήνειαν τῶν καθηγητῶν, τὴν στοργὴν των πρὸς τοὺς φοιτητὰς, τὴν φιλοξενίαν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀλλοδαποὺς, ἰδίᾳ τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας συμπάθειαν. Εὑρίσκεις ὅτι σοὶ ἔγραφον ὑπερβολάς;

— Ὄχι. Ἀπεναντίας.

— Μεταξὺ τῶν καλῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, ὅσοι μὲ ἠγάπησαν ἰδιαζόντως, — εἶπεν ὁ Πασχάλης, ταπεινώσας τὸ βλέμμα, — ἦτον, ἄριστος πάντων, ὁ καθηγητὴς Μ., ἄνθρωπος μοναδικὸς εἰς τὴν ἐπιστήμην του.

— Ναὶ, εἶπον ἐγώ. Μοὶ ἔγραψες περὶ αὐτοῦ. Ἐνθυμοῦμαι τ' ὄνομά του.

— Σοὶ ἔγραψα τὰς ἀρετάς του, τὴν ἀξίαν του, καὶ ὅλα τ' ἀνεκτίμητ' ἀγαθὰ, δι' ὧν ἐπροίκισε τὴν ἐπιστήμην. Ἐν ἀγαθὸν, τὸ τιμαλφέστατον πάντων, τὸ ὁποῖον ἐκόσμει τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ ὁλόκληρον τὴν Ψραϊβουργ δὲν σοὶ τὸ ἀνέφερον ποτέ. Ποτὲ δὲν σοὶ ἔγραψα πῶς εἶχε μίαν θυγατέρα.

— Ὄχι! εἶπον ἐγὼ, ἀνακαθήσας τεταραγμένος. Τὸ τελευταῖον ποῦ μοῦ ἔγραφες ἦτον,

ὅτι, ἐν τῷ μεταξύ, ἀπώλεσε τὴν σύζυγόν του. Δὲν ἦτο νομίζω ;

— Μάλιστα. Κ' ἐνῷ ἡ ἀπώλεια ἐκείνη ἔκλεισε τὸν φιλόξενον αὐτοῦ οἶκον εἰς τοὺς λοιπούς συμμαθητάς μου, ἐγὼ ἐγινόμην πάντοτε δεκτός, εἰμπορῶ νὰ εἴπω ἐφιλοξενούμην ἐγκαρδιώτερον παρά ποτε. Ἡ μοναξία τοῦ γέροντος, πρὸ πάντων κατὰ τὰς χειμερινὰς νύκτας, καθ' ἃς δὲν εἰμπόρει νὰ ἐξέλθῃ, τὸν ἔκαμνε νὰ συμπαθῇ μᾶλλον πρὸς ἐμὲ, διὰ τὴν ἐδικήν μου.

— Ἀλλ' ὁ γέρων εἶχε τὰ τέκνα του, εἶπον ἐγώ, εἶχε τὴν κόρην του. Δὲν εἶχε;

— Μάλιστα. Εἶχε τὴν Κλάραν. Ἀλλὰ γνωρίζεις τί θὰ εἰπῇ γέρων καθηγητής, ἰδίᾳ Γερμανός. Ἡ Κλάρα ἦτο τὸ μόνον του τέκνον. Νέα θερμή, ζωηρά, — ἴσως ὀλίγον ἐξημμένη ἐκ γνώσεων καὶ ἀναγνώσεων — ἀλλὰ πλήρης μουσικῆς καὶ ποιήσεως· πλήρης φαντασίας καὶ αἰσθημάτων. Ὁ γέρων φυσικὰ ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν ἦτον ἐπιστήμη του. Ἐγὼ, μὲ τὴν τόσον ἐνωρὶς ἀπογοητευμένην καρδίαν, μὲ τὴν πτεροκομμένην πλέον φαντασίαν, καὶ μόνον μὲ τὸν ψυχρὸν νοῦν, προσηλωμένον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἐταίριαζα μὲ αὐτὸν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον. Εἶμαι βέβαιος. Τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκείνην προτίμησιν ἐκ μέρους αὐτοῦ τὴν ὤφειλον εἰς τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὴν ἐπιστήμην — ἀλλὰ ἴσως καὶ εἰς τὴν ἐφεκτικότητά μου ὡς πρὸς τὴν θυγατέρα του. Κατὰ τοῦτο διέφερον πάντων τῶν ἄλλων. Διότι ἡ Κλάρα ἦτον ἐξαισίας καλλονῆς νέα, καὶ ἦτον ἡ *γαϊδευμένη* τῆς πόλεως. Ἡ ἑτοιμότης τοῦ πνεύματος, ἡ ἀφέλεια τῆς καρδίας αὐτῆς συνήρπαζον ὁμολογουμένως πάντας, ὅσοι τὴν ἐγνώριζον. Ἴσως ἦτον ὀλίγον φιλάρεσκος. Ἀλλ' ὄχι ἐκ φύσεως. Βεβαίως ὄχι ! Αἱ ἀμέριστοι φιλοφρονήσεις, αἱ ἀδιάκοποι κολακεῖαι ἦτον ἐπόμενον νὰ τὴν ἐπάρουν ὀλίγον. Ἔπειτα καὶ τὸ ἤξιζε καὶ τῆς ἐπήγαινεν. Ὁσάκις εἶχον καθ' αὐτὸ ἐσπερίδα εἰς τὸν οἶκόν των, κανένας δὲν ἐπρόσεχεν εἰς τὰς προσκεκλημένας τοῦ καθηγητοῦ· ἀλλὰ πάντες ἐπολιόρκουν τὴν Κλάραν, πάντες ἡμιλλῶντο τίς πρῶτος νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς ἑκυτὸν ἔστω καὶ μιᾶς στιγμῆς εὔνοιαν. Ἐν τούτοις ἐκείνη ἐξήρχετο ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐκείνας πολιορκίας μετὰ θαυμαστῆς δεξιότητος πάντοτε νικηφόρος καὶ θριαμβεύουσα, ἀλλὰ καὶ πάντοτε θελκτικωτέρα, ἐρασμιωτέρα παρὰ πρότερον. Ἐγὼ διηρχόμην συνήθως ὅλον τὸν καιρὸν τῆς συναναστροφῆς μετὰ τῶν γερόντων· οὔτε ἔπαιξα οὔτε ἐχόρευσά ποτε μετ' αὐτῆς. Ἀλλὰ εἶχον μίαν ἐσωτερικὴν εὐχαρίστησιν, ὅταν τὴν ἔβλεπον εὐδοκιμοῦσαν, λατρευομένην. Εἶχον ἐν εἴδος ὑπερηφανείας : Ἦτον ὁ θησαυρός τοῦ οἴκου, ὅστις μ' ἐτίμα διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του. Καὶ ὅμως οἱ Γερμανοὶ συμφοιτηταί μου μ' ἐζήλευον. Εἷς ἐξ αὐτῶν, στενότερός μου φίλος, μοὶ τ' ὡμολόγησεν. Τὸ ἰδανικὸν τῆς Κλάρας, εἶπε, δὲν εἶναι «'μάτια γυαλιά· φρύδια σκουλιά· μοῦτρα πατάτα !» Αὐτὰ ἐννοεῖται τοὺς τὰ εἶπεν ἐκείνη μὲ τὴν ποίησίν των, ὅταν καὶ ὅπως ἔπρεπεν, ὥστε νὰ μὴ προσβληθῇ κανεὶς των. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ὑπέβλεπον τὴν πρὸς τὸν πατέρα τῆς Κλάρας προσκόλλησίν μου. Ἐξ αὐτῆς ἐσυμπέραινον, ὅτι εἴμεθα μὲ τὴν νέαν πολὺ οἰκειότεροι παρ' ὅτι ἐφαινόμεθα. Ἐν τούτοις ἡ Κλάρα ποτὲ δὲν ἐφέρθη πρὸς ἐμὲ οὔτε ἐρωτοτρόπως, οὔτε φιλαρέσκως, οὔτε ἐπιδεικτικῶς, ὅπως πρὸς ἐκείνους. Τοῦτο ἦτο φυσικόν. Ἀφοῦ ἐγὼ ἤμην πάντοτε σοβαρός, πάντοτε ἐφεκτικός, μοὶ προσεφέρετο κ' ἐκείνη μὲ σπουδαιότερον τρόπον καὶ πλείονα μετριοφροσύνην. Ἐφαίνετο ὅτι μ' ἐτιμοῦσεν. Καὶ τοῦτο μ' ἔκαμνε τόσον εὐτυχῆ, τόσον εὐτυχῆ, ὅσον εὐτυχὴς εἰμποροῦσα νὰ γείνω πλέον ἐγώ, ὕστερον ἀπὸ ὅ,τι ἔπαθα. Ἀργότερα, πολὺ ἀργότερα μ' ἐξάφνισε. Μ'ἔδωκε μίαν ὑποψίαν, μίαν νύξιν — πολὺ ψηλαφητὴν νύξιν.

Εἰς τὸ θέατρον εἶχε παρασταθῇ ὁ *Πετῶν Ὀλλανδὸς* τοῦ Βάγνερ. Ὁ ὑποκριθεὶς τὸ πρόσωπον τοῦτο ἠθοποιὸς ἐπαρουσιάσθη, ὡς συνήθως, μαυροφορεμένος, μὲ μαῦρα 'μάτια, μαῦρα μαλλιὰ καὶ γένεια, ἀλλὰ μὲ τέτοιο κόψιμον καὶ τόσον ὠχρὸς καὶ μελαγχολικὸς, ὥστε πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι ἔβλεπον ἐμὲ ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας δὲν ἠξεύρω πῶς ἔτυχε λόγος, καὶ ἡ Κλάρα μοὶ τὸ εἶπεν. . .

— Ἀλλὰ τί σὲ εἶπε ; τὸν ἠρώτησα ἐγὼ σιγήσαντα αἴφνης.

— Ὅτι εἶναι τὸ ἰδανικὸν τῆς φαντασίας της, ὁ πόθος τῆς καρδίας της . . .

— Τί πρᾶγμα ; ἠρώτησα πάλιν ἐγὼ, ἀφοῦ τὸν ἐπερίμενα εἰς μάτην νὰ ἐξακολουθήσῃ. Ὁ Πασχάλης ἐκοκκίνησεν αἴφνης, ὡς πταῖσαν παιδίον, καὶ μὲ μαργωμένην γλῶσσαν :

— Ὁ Ὀλλανδός ! εἶπεν. Ὁ Πετῶν Ὀλλανδός !

— Εἶναι τὸ ἰδανικὸν ὅλων τῶν Γερμανίδων εἶπον ἐγὼ, προσποιηθεὶς, ὅτι δὲν παρετήρησα τὴν σύγχυσίν του.

— Ναί· — εἶπεν ἐκεῖνος ἐνθαρρυνθείς. Μάλιστα τῶν ξανθῶν. Τὸ ἤκουσα ἀπὸ τόσας ἄλλας προτήτερα καὶ δὲν μοῦ ἀποφάνη. Ἐν τούτοις ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον τὸ εἶπεν ἡ Κλάρα, αἱ περιστάσεις, ἐν αἷς τὸ εἶπε, δὲν ἄφηναν δὲν ἠμπόρεσε νὰ 'πῇ ἄλλο τίποτε. Καὶ 'μένα μὲ ἦλθε — 'σὰν ἀποπληξία. . .

— Καὶ διατί πάλε τόσον ψοφοδεής ! εἶπον ἐγὼ γελάσας. Ἀλλ' ἐκεῖνος εὐρύνας αἴφνης τοὺς ὀφθαλμούς :

— Δὲν τὸ καταλαμβάνεις διατί ; εἶπεν. Ἡ νέα ἤθελεν ἀγάπην! — Καὶ τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ἐπρόφερε περιβλέψας μυστηριωδῶς καὶ χαμηλώσας τὴν φωνὴν, ὡς ἐὰν ἐφοβεῖτο μὴ τὸν ἀκούσουν οἱ τοῖχοι.

— Ἔ ! καὶ 'σὰν ἤθελεν ; Εἶπον ἐγὼ μειδιάσας ἐλαφρῶς.

— Καὶ σὰν ἤθελε ; Ἐπανέλαβεν ἐκεῖνος, ἐκπεπληγμένος διὰ τὴν ἐλαφρότητα μεθ' ἧς ἐπελαμβανόμην τοῦ θέματος.

— Ναί ! εἶπον ἐγώ. Σὰν ἤθελεν ἀγάπην, ἐσὺ ποῦ ἦσο ;

— Ἐγὼ ἤμην ἐκεῖ. Ἀπήντησεν ἐκεῖνος τότε αὐστηρῶς καὶ τραχέως. — Ἀλλ' ἐγὼ — τί ἀγάπην εἶχον νὰ τῇ προσφέρω ! Τ' ἀποπλύματα τῆς πλύστρας μου ; Σοῦ λέγω, ἦτον ἡ βασίλισσα τῶν κορασίδων· ἦτο τὸ ἄξιον ἀντικείμενον τῆς λατρείας ὅλου τοῦ κόσμου. Εἶσαι περίεργος ! Ἀνοίγεται ἐνώπιόν μου μία καρδία, ἐν ἄχραντον δοχεῖον τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ, — καὶ θέλεις νὰ τὸ πληρώσω μὲ τ' ἀποφάγια τῶν χοίρων ;

Τότε πρῶτον ἐννόησα κυρίως διατὶ ὁ Πασχάλης ἐν ἀρχῇ παρέβαλε τὰ ἐμπαιχθέντα αἰσθήματά του μὲ τοὺς πρὸ τῶν χοίρων μαργαρίτας. Ἀλλὰ δὲν εὗρον τί νὰ τῷ ἀποκριθῶ εὐθὺς ἀμέσως, καὶ ἐκεῖνος ἐξηκολούθησεν ἐπὶ προτέρου τόνου :

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἤρχησα νὰ πηγαίνω σπανιώτερον εἰς τὴν οἰκίαν των, μ' ὅλα τὰ φιλόφρονα παράπονα τῶν γονέων. Καὶ ὅταν ἐπήγαινα, ἐφρόντιζα νὰ τὴν ἀποφεύγω ἐπιμελῶς. Ἐνόσῳ ἔζη ἡ μήτηρ της, τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο πολὺ δύσκολον. Προσκεκλημένοι ἦσαν πολλοὶ, καὶ καθὼς ἦσαν θαυμασταί της, προσεπάθουν παντὶ σθένει νὰ τὴν ἀπασχολήσουν μεταξύ των. Ἀλλ' ὅταν ἡ κυρία Μ. ἀπέθανεν, ἤλλαξαν αἴφνης τὰ πράγματα. Ἡ οἰκία ἐκενώθη, ἐκλείσθη. Μία πτωχὴ ἀπωτάτη τοῦ καθηγητοῦ συγγενὴς, ἡ μόνη ἐπιζῶσα ἔτι, προσελήφθη ὡς τροφὸς, ἢ μᾶλλον σύντροφος τῆς Κλάρας. Ἀλλ' ἡ Κλάρα δὲν ἦτο πλέον ἡ φαιδρὰ καὶ ζωηρὰ καὶ τολμηρὰ ἐκείνη κόρη, πρὸς ἐπίβλεψιν τῆς ὁποίας ἐκρίνετο ἄλλοτε ἀνεπαρκὴς ὁ ἄγρυπνος τῆς μητρὸς ὀφθαλμός. Ἡ Κλάρα ἔγεινε διὰ μιᾶς σκεπτικὴ, μελαγχολικὴ, ἐπιφυλακτικὴ, ζυγίζουσα καὶ τὴν ἐλαχίστην συλλαβὴν, πρὶν ἢ τὴν προφέρῃ.

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός της ἐδοκίμασα νὰ διακόψω τὰς ἐπισκέψεις μου τὰς ἑσπερινάς. Ἀλλ' ὁ γέρων καθηγητὴς παρεπονέθη μίαν ἡμέραν, ποῦ ἔγγισε τὰ σπλάγχνα μου: Τώρα ποῦ εἶμαι ἔρημος κι' ὀρφανεμμένος, εἶπε, δὲν ταιριάζει νὰ μ' ἀφήσῃς καὶ σύ, ὅστις γνωρίζεις κάλλιον παντὸς ἄλλου τὶ θὰ εἰπῇ μοναξία. — Ἐπήγαινα λοιπόν· πρῶτα σπανίως, ἔπειτα συχνότερα. Ἀλλὰ πάντοτε ἀποφεύγων πᾶσαν εὐκαιρίαν, καθ' ἣν θὰ ἠδυνάμην νὰ εὑρεθῶ κατὰ μόνας μετὰ τῆς Κλάρας. Τὸ αὐτὸ νομίζω ἔπραττε κ' ἐκείνη. Ἀκόμη κ' ἐνώπιον τοῦ πατρός της δὲν μοὶ ὡμίλει ὅπως πρότερον. Ἀλλ' ἐκάθητο κατὰ τὰς χειμερινὰς νύκτας ἀπέναντι ἡμῶν ὥρας ὁλοκλήρους ἄφωνος, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ἀνὰ χεῖρας αὐτῆς ἐργόχειρον, ἀλλὰ τὴν ἀκοὴν ἐντεταμένην καὶ μετ' ἐνδιαφέροντος παρακολουθοῦσαν τὰ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ τῶν συνομιλιῶν μας θέματα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν θὰ ἔκαμνεν ἄλλοτε. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐκείνου φανεροῦ ὑπαινιγμοῦ περὶ τοῦ *Πετῶντος Ὀλλανδοῦ* οὔτε λέξιν ἀντηλλάξαμεν νομίζω ἰδιαιτέρως. Καὶ ἦτο καιρός, καθ' ὃν ἐπίστευσα τὸ πρᾶγμα λησμονημένον. Ἐπίστευσα ὅτι εἶχον παρεξηγήσει τοὺς λόγους της. Ἐν τούτοις ἡ αἰφνιδία ἐκείνη μεταβολὴ εἰς τὸν βίον τῆς Κλάρας, τ' ἀπαρηγόρητα δάκρυα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς μητρὸς αὐτῆς ἔβλαψαν σπουδαίως τὴν ὑγείαν τοῦ κορασίου. Ὅταν ἦλθεν ὁ καιρὸς κ' ἐπάγωσαν τὰ νερὰ, καὶ ἤρχησεν ὁ κόσμος νὰ παγοδρομῇ μὲ τὰς παγολιεθίδας εἰς τοὺς πόδας, τόσον ὁ ἰατρὸς ὅσον καὶ ὁ πατὴρ αὐτῆς τῇ ἐπέβαλον τὴν παγοδρομίαν, ἄσκησιν πολὺ ἀγαπητὴν εἰς αὐτὴν ἄλλοτε. Ἀλλὰ τὸ πένθος ἦτο πρόσφατον, ἡ ἀηδία της πρὸς τὴν παραμικρὰν διασκέδασιν μεγάλη· ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας δὲν ἐφάνη ἐπὶ τοῦ πάγου. Ἐγὼ — ἐνθυμεῖσαι ὅτι σοὶ τὸ ἔγραφον — εἶχον ἀρχίσει νὰ παγοδρομῶ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος χειμῶνος. Ἡ ὑγεία μου ἀπῄτει τὴν ἐν καθαρῷ ἀέρι γύμνασιν. Τὸν δεύτερον ἐκεῖνον χειμῶνα ἤμην ἀκόμη πρωτόπειρος· ἐγυμναζόμην λοιπὸν εἰς μίαν ἀπόκεντρον γωνίαν. Ἡ ἔκτασις τοῦ πάγου ἦτο μεγίστη, ἤλπιζα νὰ μείνω ἀπαρατήρητος. Ἀλλὰ τὴν πρώτην φορὰν, ποῦ κατεπείσθη ἡ Κλάρα νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν πάγον, τὴν πρώτην στιγμὴν μὲ ἀνεκάλυψε. Καὶ ὅταν μὲ ἀνεκάλυψε, δὲν ἔλειψε πλέον ἀπὸ τὴν γωνίαν ἐκείνην. Ὄχι τάχα πῶς ἔμεινεν ἐκεῖ εὐθὺς ἀμέσως μαζί μου. Ἀλλὰ μόλις ἔκαμνεν ἕνα γύρον ἐπὶ τοῦ πάγου, κ' ἐπέστρεφε πάλιν εἰς τὴν γωνίαν μου. Οἱ γνώριμοί της ἔσπευσαν ἐννοεῖται πάλιν νὰ τῆς ὑποδέσουν τὰς παγολισθίδας, νὰ τῆς γενοῦν *καβαλιέροι*, νὰ συμπαγοδρομήσουν, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη τίποτε. Ἐγὼ ἐπαιδευόμην νὰ μάθω τὰ μεγάλα τοξοειδῆ βήματα. Ἠξεύρεις πόσον δύσκολα εἶναι, πόσον ἐπικίνδυνα. Ἔπεφτα λοιπὸν πολὺ συχνὰ ἐπὶ τοῦ πάγου εἰς τὴν μακρυνὴν ἐκείνην γωνίαν. Ἀλλὰ μόλις ἔπεφτα καὶ ἡ Κλάρα, — θαρρεῖς ἐπαραμόνευεν ἀόρατος ἐκεῖ πλησίον — ἤρχετο νὰ ἰδῇ μὴν ἐκτύπησα, νὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ ξαναρχήσω. Ἐπὶ τέλους :

— Μὴν εἶσαι τόσον ἀκαταδέκτος, μὲ εἶπεν, δὲν θὰ τὰ μάθῃς ποτὲ μοναχός σου. Ἔλα νὰ τὰ δοκιμάσωμεν μαζί. — Τοιουτοτρόπως ἠρχίσαμεν νὰ παγοδρομῶμεν χέρι χέρι.

— Φανταζόμαι τοὺς ἄλλους φοιτητὰς, εἶπον ἐγώ.

— Οἱ ἄλλοι φοιτηταὶ, καταλαμβάνεις. — Εἶπεν ἐκεῖνος μετά τινος περιφιλαυτίας. Ὅταν εἶδον τὴν ἀπροκάλυπτον ταύτην προτίμησιν, ἐδάγκασαν τὰ χείλη των. Καὶ ἀπεσύρθησαν ὡς εἰκός, ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου. Ὑπῆρξε Κυριακὴ, καθ' ἣν ἐμείναμεν τρεῖς ὥρας ἐπὶ τοῦ πάγου. Τὰ ἄλλα κοράσια εἶχον κάθε στιγμὴν καὶ νέον *καβαλιέρον*. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν προσεφέρετο πλέον νὰ τρέξῃ μὲ τὴν Κλάραν. Τὸ πρᾶγμα ἦτον φανερόν. Τὸ ἔκαμναν ἐξ αἰτίας μου. Διὰ νὰ τὴν προσβάλουν. Καὶ ἐκείνης μὲν δὲν τῆς ἔμελε διόλου. Ἀλλ' ἐγὼ τόσῳ περισσότερον ἤμην τώρα ὑποχρεωμένος νὰ μὴ τὴν ἀφήσω χωρὶς καβαλιέρον. Ἔπειτα, μὲ ὅλην τὴν ἀπώλειαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς ζωηρότητός της, ἡ Κλάρα ἦτον ἡ ὡραιοτέρα, ἡ χαριεστέρα παγοδρόμος. Ἐκεῖνο δὲν ἦτο πλέον παγοδρομία ποὺ ἐκάμναμεν ἡμεῖς. Ἦτο πτῆσις διὰ τοῦ ἀέρος, διὰ τοῦ κενοῦ. Τόσον ἐλαφρά! Τόσον ταχεῖα! . . . —

Καὶ διακοπεὶς ἐπὶ μικρὸν ὁ Πασχάλης, καὶ τρίψας διὰ τῆς ὠχρᾶς αὐτοῦ χειρὸς τὸ προεξέχον μέτωπόν του, ὡς ἐὰν προσεπάθει νὰ ἀναθερμάνῃ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ:

— Ὅταν ὁ πάγος ἦτο νέος καὶ διαυγὴς ὡς κάτοπτρον, εἶπε, καὶ ἀντηνακλῶντο ἐν αὐτῷ, τόσον πλησίον ἀλλήλων, πετῶσαι αἱ μορφαί μας, κ' ἐφαίνετο εἰς τὸ βάθος αὐτοῦ τὸ γλαυκὸν τοῦ οὐρανοῦ χρῶμα, καὶ ἔβλεπον τὰ λευκά του νέφη ὀπισθοχωροῦντα ὑπὸ τοὺς πόδας μου, μετὰ τῆς ταχύτητος τῆς πτήσεως ἡμῶν. — Δὲν ἠξεύρω πῶς ἐφούσκωνε πάλιν τὸ στῆθός μου, κ' ἐθερμαίνετο καὶ ἀνεπτερούτο ἡ φαντασία μου! Ἐνόμιζον ὅτι ἐφερόμην μετέωρος, ὑπερθεν τῶν νεφῶν, ὕπερθεν τοῦ στερεώματος, ἐφερόμην ὑπὸ τὰς πτέρυγας οὐρανίου Χερουβείμ, μὲ πτῆσιν τόσον ταχεῖαν, τόσον ἡδονικὴν, ὥστε αἱ αἰσθήσεις μου συνήθως ἐμέθυον ἐκ τῆς ἡδονῆς, ἰλιγγίων ἐκ τοῦ τάχους, ἐκοτίζοντο, ἐλιποθύμουν, μ' ἐγκατέλειπον! Καὶ μόνον ἡ ψυχή μου ἐξηκολούθει τότε νὰ πετᾷ, ὡς ἐν ὀνείρῳ, νὰ πετᾷ μετὰ τοῦ ἀγγέλου, ἐπάνω, ἐπάνω, ἐπάνω, μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου! Ἐκεῖ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπλέτου φωτὸς, ἐκεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῶν θυμιώντων καὶ ψαλλόντων ἀγγέλων, ἐκεῖ μοὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἔπιπτον γονυκλινὴς πρὸ τῶν βαθμίδων τοῦ θρόνου του, καὶ παρεκάλουν μετὰ δακρύων τὸν Θεὸν νὰ μὲ παιδεύσῃ ὅσον σκληρότερον ἀξίζω, ἀλλὰ νὰ μὲ δώσῃ μίαν καρδίαν, μίαν νέαν καρδίαν, μὲ τὰ ἀμεταχείριστα αἰσθήματά της, μίαν καρδίαν καθαρὰν καὶ ἀμόλυντον, ἀξίαν τῆς Κλάρας, ἀξίαν τῆς καλλονῆς καὶ τῶν ἀρετῶν τῆς Κλάρας! Ἀλλ' ἐκεῖ, ἐφθάνομεν αἴφνης εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πάγου, εἰς τὴν ἀπόκεντρον γωνίαν, κ' ἐσταματῶμεν ν' ἀναπνεύσωμεν. Καὶ πάντοτε, πάντοτε, πρὶν εἰσακουσθῇ ἡ δέησίς μου, διεκόπτετο τὸ ὄνειρον! Ἔληγεν ἡ πτῆσις.—Καὶ τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ἐτόνισεν ὁ Πασχάλης μετὰ τοιαύτης ψυχικῆς ἀγανακτήσεως, ὡς ἐὰν ἦτο βέβαιος, ὅτι ἡ πραγματοποίησις τῶν δεήσεών του ἀπετύγχανεν ἑκάστοτε μόνον καὶ μόνον διότι ἐτελείωνεν ἡ ἔκτασις τοῦ πάγου, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὰ ὦτα τοῦ Θεοῦ οἱ πόθοι τῆς ψυχῆς του.

— Ὁσάκις ἐσταματῶμεν, — ἐξηκολούθησε μεθ' ἱκανὴν ὥραν, — ἡ Κλάρα μὲ ἠρώτα περὶ τῆς νήσου μας. Ἐπεθύμει νὰ τῇ περιγράφω τὰς σκηνὰς τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου. Πρὸ πάντων ὅμως τῇ ἤρεσκε ν' ἀκούῃ παρ' ἐμοῦ τὰς περιπετείας τῆς ζωῆς μου. Νὰ τῇ διηγῶμαι τὰς στερήσεις, τὰς κακοπαθείας, τὰς δυσκολίας καὶ τὰ προσκόμματα, καθ' ὧν εἶχον νὰ παλαίσω, μέχρις ὅτου κατορθώσω νὰ ἐξασφαλίσω τὴν ἐκπαίδευσίν μου. Αὐτὰ τὰ ἤθελε μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας· τὰ ἤκουε μὲ μεγίστην προσοχήν· κ' ἐστέναζε διὰ τὰς ταλαιπωρίας μου, καὶ τῆς ἤρχοντο συνεχῶς τὰ δάκρυα . . . Ἔπειτα τὰ σχέδια καὶ τὰς ἐλπίδας μου διὰ τὸ μέλλον.—Τί θὰ γείνω· ποῦ θ' ἀποκατασταθῶ· καὶ πότε· κ' εὐτυχεῖς, εὐτυχεῖς ὅσοι μὲ περιμένουν—ὅσοι θὰ μ' ἐπανίδουν μὲ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ποτὲ, ποτὲ πλέον δὲν θὰ μ' ἀποχωρισθοῦν. . . Καὶ — τί θέλεις νὰ σοῦ λέγω λεπτομερείας, σπαρασσούσας τὴν καρδίαν μου! Ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκείνης ὁμολογίας περὶ τοῦ *Πετῶντος Ὁλλανδοῦ*, εἶναι ἀληθὲς, ποτὲ δὲν μοὶ εἶπε τίποτε, τόσον φανερά. Καὶ τὸ πρῶτον ἐκεῖνο ἦτο κυρίως ἀποτέλεσμα τῆς παιδικῆς αὐτῆς ἀφελείας, τῆς εὐθύτητος καὶ ἀνυποκρισίας της, διὰ τὸ ὁποῖον τώρα ἐσωτερικῶς ἐντρέπετο καὶ μετενόει. Ἀλλὰ τί τὰ θέλεις. Αἱ συνεχεῖς αὐτῆς μεταπτώσεις ἀπὸ ζωηρότητος εἰς ῥεμβασμοὺς, ἀπὸ χαρᾶς εἰς θλῖψιν, ἀπὸ γέλωτος εἰς δάκρυα, χωρὶς ἀφορμὴν, χωρὶς αἰτίαν — ἔπειτα ἡ ἀλλαγὴ τῶν χρωμάτων, ἡ ἔκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν, αἱ συγκεκομμέναι φράσεις, οἱ ἡμιπνιγμένοι στεναγμοί. . . Τὸ πρᾶγμα ἦτο φανερόν. Ἡ κόρη μὲ ἠγάπα. . . Τὸ ἤξευρα —ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου. . .

— Λοιπὸν καὶ σύ . . . ; — Ἠρώτησα φειστικῶς ὅταν ὁ Πασχάλης συνῆλθεν ἐκ τῆς συγκινήσεως, ἣν ἡ ἐξομολόγησις αὕτη τῷ ἐπροξένει. — Ἐπὶ πολλὴν ὥραν δὲν ἀπήντησεν. Ἔπειτα ὑψώσας τοὺς δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν:

— Ὦ! εἶπε μετ' ἀπεριγράπτου πόνου. — Ἐρωτᾷ ἐάν! . . . Ἐάν ποτε Χριστιανὸς ἠγάπησε τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν, ἠγάπησα ἐγὼ τὴν Κλάραν! . . . Ὅσῳ μᾶλλον τὴν ἐγνώριζον—ἐξηκολούθησεν εἶτα, χαμηλώσας τὸ τε βλέμμα καὶ τὴν φωνὴν—τόσῳ πλείονα προτερήματα ἀνεκάλυπτον ἐν αὐτῇ, τόσῳ βαθυτέραν ἀγάπην ἐν ἐμοί! Ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον ὑψοῦτο κ' ἐμεγαλύνετο ἐκείνη εἰς τὴν ὑπόληψίν μου, ὅσῳ μεγαλητέρα ἦτο ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ περιτρίμματος ἐκείνου μέχρι τοῦ ὁποίου ἐταπείνωσα τὸν ἔρωτά μου, τόσῳ μᾶλλον εὐτελὴς καὶ ἀνάξιος ἐφαινόμην ἐγὼ ἐνώπιον τῆς Κλάρας τώρα. Φοβοῦμαι δὲν εἰμπορεῖς νὰ ἐννοήσῃς τὴν θέσιν μου ἐκείνην, ὅπως καὶ ἂν σοῦ τὴν περιγράψω. Φαντάσου ἕνα ἔρωτα θερμὸν ὡσὰν τὸν ἥλιον, φωτεινὸν ὡσὰν τὸν ἥλιον, ἄσπιλον ὡσὰν τὸν ἥλιον — τὸν ἥλιον τῆς πρώτης, τῆς παρθένου Δημιουργίας. Ἐ! ὁ ἥλιος αὐτὸς δὲν ἀνετέλλεν ἐπὶ παρθένου γῆς, ἀνυπομόνου καὶ σφριγώσης, ὅπως ἀναδώσῃ τὸν πρῶτον πλοῦτον τῆς βλαστήσεως αὐτῆς ἀνάλογον καὶ ἰσοδύναμον πρὸς τὴν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητος ἣν ἐδέχετο. Ἡ καρδία ἐφ' ἧς ὁ ἔρως τῆς Κλάρας ἡκτινοβόλει ἦτο χώρα λεηλατημένη, διηρπασμένη, ἐρημωμένη διὰ παντός! Ἐθερμαίνετο, ναί. Ἀλλὰ οὕτως, ὥστε νὰ αἰσθάνεται μετὰ βαθείας καυστηρᾶς θλίψεως, ὅτι, ἐὰν δὲν εἶχε δενδροτομηθῇ δὲν εἶχεν ἀποξηρανθῇ, θὰ ἤκμαζε τώρα ὡς ὁ μᾶλλον εὐώδης, ὁ μᾶλλον ἀνθηρὸς παράδεισος αἰσθημάτων. Ἐφωτίζετο, ναί. Ἀλλὰ— καὶ τοῦτο ἦτο τὸ χειρότερον—μόνον καὶ μόνον ὅπως βλέπῃ καὶ παραθάλλῃ τὴν γυμνότητα, τὴν ἀσχημίαν καὶ τὸν ἐξευτελισμόν της, πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς καρδίας τῆς Κλάρας! Ὦ διατί ἐστάθην τόσον τρελὸς! τόσον ἀνόητος! Διατί ν' ἀσωτεύσω κ' ἐξευτελίσω τοὺς θησαυροὺς τῆς νεκρᾶς καρδίας μου. Τί καρδία! Τόσον εὐαίσθητος! Τόσον πλουσία! Ἀλλὰ καὶ τόσον ἄπειρος! τόσον ἀπρονόητος! Δὲν διεχειρίσθη περιεσκεμμένως τὴν δαψίλειαν τῶν αἰσθημάτων, δι' ὧν ὁ Θεὸς τὴν ἐπροίκισεν! Ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἐν αὐτῇ ἀγάπης τὴν ἐπέζεν· ἡ πλημμύρα τὴν ἐστενοχώρει! Εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἐκχειλίσῃ, νὰ ἐλαφρυνθῇ. Καὶ ὅταν προῆλθεν ἐνώπιόν της ἡ πρόστυχος ἐκείνη κόρη, δὲν ἠρώτησε, δὲν ἐσκέφθη νὰ κάμῃ οἰκονομίαν. Οἰκονομίαν! Καὶ ἦτο δυνατόν; Ἐπίστευεν ὅτι ἠγαπᾶτο. Ὅσῳ περισσότερα ἔδιδε, τόσα περισσότερα θὰ ἐλάμβανεν. Καὶ μετήγγισα λοιπὸν ὅλους, ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῶν αἰσθημάτων εἰς τὴν εὐτελῆ της καρδίαν, εἰς τὸ ἀνάξιον, τὸ ῥυπαρὸν ἐκεῖνο σκεῦος, διὰ νὰ λάβω . . . ἀτιμίαν, ἐξευτελισμόν! Ἐθεοποίησα τὴν ταπεινωσιν, ἐλατρευσα τὴν ἀσχημίαν! Τώρα τί ὑψηλὸν νὰ σκεφθῶ πλέον διὰ τὴν Κλάραν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἐξευτελίσω προσκεφθεὶς δι' ἐκείνην; Τί ὡραῖον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ προησχημίσθη συγχρωτισθὲν μετ' ἐκείνης; Οὐδέν, οὐδὲν μοὶ ὑπελείφθη πλέον ἢ ἱερὸν, ἢ ὅσιον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἐβεβηλώθη προαφιερωθὲν εἰς ἐκείνην! . . Τὴν δὲ Κλάραν τὴν ἠγάπων —Ὦ, τὴν ἠγάπων! Τὴν ἐλάτρευον, ὅπως τὸν Θεόν μου! Καὶ διὰ τοῦτο ἴσα ἴσα δὲν εἰμποροῦσα ν' ἀσεβήσω πρὸς αὐτὴν, νὰ τὴν προσβάλω. Οὐδ' εἰς τὸν ἀπώτερον φίλον του δὲν προσφέρει κανεὶς ἄνθη πεταλορροήσαντα, ποδοπατηθέντα. Εἰς τοὺς Θεοὺς ὅμως, εἰς τοὺς Θεοὺς προσφέρουσι μόνον τὰς ἀπαρχὰς, τὰς τελείας, μόνον τὰ ἐκλεκτὰ καὶ ἀνέπαφα. Πῶς εἰμποροῦσα λοιπὸν ἐγὼ νὰ προσφέρω εἰς τὴν Κλάραν καρδίαν μεταχειρισμένην, αἰσθήματα τετριμμένα: Νὰ δεχθῶ ἀγάπην, ὁμοίαν μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ προσφέρω ὡς ἀνταλλαγμα τ' ἀποφάγια, τ' ἀποπλύματα τῆς . . . :

Καὶ ὁ Πασχάλης μὲ ἠτένισε προκλητικῶς καὶ ἀποτόμως, περιμένων τὴν ἀπάντησίν μου. Ἐγνώριζον ὅτι ὁ ἐμπαιχθεὶς καὶ τοῦτ' αὐτὸ βεβηλωθεὶς ἐκεῖνος ἔρως του, ὅσον σφοδρὸς καὶ φλογερὸς ἦτο, τόσον ἦτον ἁγνὸς καὶ εἰλικρινής. Ἐγνώριζον τὴν χρηστοήθειαν αὐτοῦ, καὶ κάποτε καὶ τὸν ἐπαίρζον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς σεμνότητός του. Ἀλλ' ἡ ἀποκαλυπτομένη σήμερον ἐνώπιόν μου πρωτοφανὴς ἠθικὴ αὐστηρότης, οἱ περὶ ἐμοῦ φόβοι του, ὅτι δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ἐννοήσω τὴν ἐνώπιον τῆς Κλάρας θέσιν του, *ὅπως καὶ ἂν μοὶ τὴν παρίστα*, μ' ἔκαμναν, ἀγνοῶ πῶς, νὰ αἰσχυνθῶ αὐτὸς ἐμαυτόν, νὰ μὴ γνωρίζω τί ν' ἀποκριθῶ. Τὸ πρᾶγμα ἦλθεν ἄλλως τε τόσον ἀνελπίστως. Ὅταν, ἀποφασίσας νὰ μοὶ ἀνοίξῃ τὴν καρδίαν του, ἤρχησε προοιμιαζόμενος μετὰ τόσης θλίψεως, τόσης ἀπελπισίας, ἡτοιμάσθην ν' ἀκούσω εὐθὺς ἀμέσως φρικτόν τι, καταπληκτικόν τι. Εἶχον λησμονήσει πρὸς στιγμὴν τὸν χαρακτῆρά του. Πρὸς ἠθικὴν τοῦ Πασχάλη παρακόρδισιν δὲν ἐχρειάζοντο πολλὰ πράγματα. Συγκρούσεις αἰσθημάτων, ὅσον ἀσήμαντοι καὶ ἂν ἦσαν κατὰ τὰς ἰδέας ἡμῶν τῶν ἄλλων, ἐπροξένουν ἀνέκαθεν τρομερὰν ἀναστάτωσιν ἐν τῇ ἐδικῇ του ψυχῇ. Καὶ ναί μὲν, ὅπως συμβαίνει εἰς πολλὰς νευρικὰς κρίσεις, ἡ ἔξαψις τῷ ἐπήρχετο ἀστραπηδὸν, ὡς δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος. Ἀλλὰ παρ' αὐτῷ ἡ ἐκπυροσκρότησις δὲν ἐπηκολούθει στιγμιαία, ἡ συγκίνησις δὲν παρήρχετο, ὡς ἀποτέλεσμα κενοῦ καὶ ἀσκόπου πυροτεχνήματος.

Ἔπειτα, τίποτε τοιοῦτον δὲν κατηυνάζετο ἐν αὐτῷ διὰ τοῦ χρόνου· ἀπ' ἐναντίας ἐπετείνετο. Ἀλλ' ἐπετείνετο ὑπούλως καὶ ἀοράτως, ἀνακυκλούμενον εἰς τὴν διάνοιάν του, καὶ ἰσχυροποιούμενον πρὸ πάντων ὑπὸ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ διαλεκτικῆς περὶ τὸ σκέπτεσθαι μεθόδου. Οὕτως ὥστε κυρίως οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα δυσαρμονίας τινὸς αἰσθημάτων τοῦ Πασχάλη, μόνον ἐπὶ τῆς κοινῆς βασιζόμενος ψυχολογικῆς ἐμπειρίας. Ἐννοεῖται λοιπὸν τὸ εἶδος τῆς ἀμηχανίας, εἰς ἣ μὲ περιήγαγεν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη τροπὴ μετὰ τῆς ἰδιαζούσης διαλεκτικῆς του. Τὰ ἐπιχειρήματα

κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ του δὲν ἦσαν γέννημα τῆς στιγμιαίας συγκινήσεως. Ὁ Πασχάλης ἐπανέλαμβανεν ἔτι ἅπαξ διὰ ζώσης φωνῆς ὅ,τι μυριάκις ἴσως ἐζώγισε καὶ ἀνελογίσθη σιγηλὸς καὶ καθ' ἑαυτόν. Περὶ τούτου ἔπρεπε νὰ ἦμαι βέβαιος. Ἐὰν ἐφαίνοντό πως ἐλλιπῆ, ἐὰν τὰ ἐξέφερε πάντοτε ἐνδεδυμένα συγκεκριμένας μορφάς, τοῦτο προήρχετο ἴσα ἴσα ἐκ τοῦ ὅτι ἐλάμβανε σποραδικῶς καὶ κατ' ἐκλογὴν ἐκ μιᾶς πολὺ λογικωτέρας καὶ τελειοτέρας συλλογιστικῆς ἀλύσεως μόνον ἐκείνους τοὺς κρίκους, δι' ὧν ἐνόμιζεν ὅτι θὰ καθίστα τὴν θέσιν του κατακληπτὴν *εἰς ἐμέ* εὐχερέστερον. Περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅσον ἐπεθύμει. Οὐδὲ διέλαθε τοῦτο τὸν Πασχάλην. Διότι, ὅταν εἶδεν εἰς πόσην ἀμηχανίαν μὲ περιήγαγον οἱ λόγοι του, δὲν ἐπερίμενε πλέον νὰ τῷ ἀπαντήσω· ἀλλὰ χαμηλώσας πάλιν τὴν φωνὴν καὶ τοὺς ὀφθαλμούς:

—Ἀπηρνούμην, εἶπε, τὴν γλυκυτέραν, τὴν ἀύλοτέραν εὐδαιμονίαν, ἣν θνητὸς ἠδύνατο νὰ ὀνειρευθῇ ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ — ἀλλ' ἔπρεπε νὰ γείνῃ. Ἀφοῦ *δὲν ἤμην ἄξιος*, δὲν *εἶχον στέγην* νὰ ὑποδεχθῶ τὸν Θεόν μου, ἔπρεπε νὰ ἐκχωρήσω τῆς ὁδοῦ του. Ἔπρεπε ν' ἀποφύγω τὴν συνάντροφὴν τῆς Κλάρας. Ἠξεύρεις τὴν δύναμίν τῆς βουλήσεώς μου. Μῆνας ὁλοκλήρους δὲν ἐπάτησα εἰς τὴν οἰκίαν των· δὲν τὴν εἶδον. Ὁ γέρων παρεπονέθη ἐπανειλημμένως, ὡς ἦτον ἐπόμενον, ἀλλὰ — τὸ λέγω μετ' αἰσχύνης — κατέφυγα εἰς ψεύδη. Καὶ πότε μὲ τὴν μίαν, πότε μὲ τὴν ἄλλην πρόφασιν, τὸν ἀπέφευγον, μέχρις ὅτου, βαρυνθεὶς μὲ παρήτησε, καὶ δὲν μοὶ ὡμίλει πλέον. Ἡ δυστυχία μου τώρα ἦτο φοβερά. Ἡ ὁδός ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν Κλάραν ἐκλείσθη ὑπὸ τῆς ἰδίας μου χειρὸς κ' ἐκλείσθη διὰ παντός! Τὸ τί ὑπέφερα κατὰ τὸ μακρὸν μακρὸν ἐκεῖνο διάστημα εἶναι ἀπερίγραπτον. Εἶχον ἐπιβάλει εἰς τὴν βούλησίν μου περισσότερον, παρ' ὅτι ἡ σταθερότης αὐτῆς ἐπεδέχετο. Εἶχον ὑποβάλει ἐμαυτὸν εἰς θυσίαν ὑπεράνθρωπον, ἀνωτέραν παντὸς ἡρωϊσμοῦ. Μίαν ἡμέραν λαμβάνω αἴφνης ἐν γράμμα. — Τὸ ἐπερίμενον: Ἤτον ἀπὸ τὴν Κλάραν.

Καὶ ὁ Πασχάλης ἔθηκε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας, διὰ νὰ μοὶ δείξῃ ἴσως ποῦ εὑρίσκεται τὸ γράμμα ἐκεῖνο, ἀλλ' ἴσως καὶ διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι εὑρίσκεται πάντοτε εἰς τὴν θέσιν του. Ἔπειτα λαβὼν τὴν συγκοπεῖσαν ἀναπνοήν του:

— Δὲν ἔλεγε τίποτε μέσα, εἶπε, τίποτε! Οὔτε ὅσα μὲ εἶπε κατὰ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ὑπαινιγμόν, μὲ τὸν *Πετῶντα Ὀλλανδὸν* τοῦ Βάγνερ. Ἀλλ' ἐγὼ ἀνεγίνωσκον πολλά, παρὰ πολλά... Αἱ λέξεις ἦσαν ποτισμέναι μὲ δάκρυα. — Διὰ τὴν μητέρα της τάχα, τὴν νεκρὰν της μητέρα. Τὴν ἐπόθει, μοὶ ἔγραφεν. Ἐπόθει νὰ ἑνωθῇ μετ' αὐτῆς — εἰς τὸν οὐρανόν! Ἐπὶ γῆς δὲν εἶχε κανένα φίλον. — Ἀφότου ἔπαυσε νὰ μὲ βλέπῃ κ' ἐμὲ — κανένα! Ἤνωσα τὰ δάκρυά μου μὲ τὰ ἰδικά της ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης· ἔκλαυσα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ δὲν ἀπήντησα. — Ἔγραψα, δὲν σὲ λέγω, ἔγραψα μίαν ἀπάντησιν, ἀλλὰ τὴν ἔκαυσα. Ἔπειτα ἔγραψα μίαν ἄλλην, καὶ τὴν ἔπτυγα εἰς τὸ ταχυδρομεῖον. Ἀλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐκρατήθην, δὲν τὴν ἔρριψα εἰς τὸ κιβώτιον. Τὴν ἐξέσχισα. Εἶχον ἕνα τρομερὸν κεφαλόπονον ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸ ἑσπέρας, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐβγῆκα νὰ πάρω ὀλίγον ἀέρα. Ἤμην ὡσὰν τρελός, ἀλλ' ὅμως ἐσκέφθην καὶ δὲν ἔπτυγα εἰς τὸν κοινὸν περίπατον. Ἤτο πιθανὸν νὰ συναντηθῶμεν. Ἐξῆλθον ἔξω τῆς πόλεως, ἐπῆρα ἕνα ἔρημον δρόμον — δὲν ἤξευρα καλὰ καλὰ ποῦ ἐπήγαινα. Ἐκεῖ — νομίζεις ἦτο μία μυστικὴ ἀνταπόκρισις! Μία ὑπερφυσικὴ συνεννόησις τῶν καρδιῶν! — μ' ἐκυρίευσεν ἕνας φλογερός, ἕνας ἀκατάσχετος πόθος νὰ ἴδω τὴν Κλάραν. Νὰ τὴν ἴδω κἂν ἅπαξ ἔτι, καὶ ὕστερα ν' ἀποθάνω. Ἤτον ἀδύνατον νὰ προχωρήσω. — Κάλλιον νὰ ἐπέστρεφον ὀπίσω! — Ἀλλ' ὄχι, ὁ νοῦς ἐνίκησεν· ἡ βούλησις ἐθριάμβευσεν ἐκ νέου. Ἐξηκολούθησα τὸν δρόμον μου. Ἀλλὰ μόλις ἔκαμα πέντε βήματα — καὶ ἰδοὺ ἡ Κλάρα ἐμπρός μου! Ἡ Κλάρα — ὄχι! Τὸ φάσμα της! Ἡ σκιά της! Τόσον ἦτον ὠχρά! Τόσον παρηλλαγμένη! Πῶς εὑρέθη ἐκεῖ; καὶ διατί; Δὲν γνωρίζω. Ἀλλά, ἀπὸ τότε νομίζω, μοῦ ἐπανέρχεται ὁ σφοδρὸς ἐκεῖνος πόθος, ἀπαράλλακτα καθὼς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ ὁσάκις μὲ κυριεύσῃ — ὅπου καὶ ἂν ἦμαι, ὅπου καὶ ἂν εὑρεθῶ, — φρικιῶ ἐνῷ σοὶ τὸ λέγω! — ἡ Κλάρα παρουσιάζεται ἐμπρός μου! Ἡ Κλάρα — ὄχι! Τὸ φάσμα της! Ἡ ψυχή της!.. — Ἐν τούτοις ἐκείνην τὴν ἑσπέραν ἦτον ἡ Κλάρα. Δὲν ἐπρόφθασα νὰ τὴν ἴδω, καὶ τὴν εἶχον λιπόθυμον — εἰς τὰς ἀγκάλας μου!...

Πολλὴν ὥραν δὲν ἐμείναμεν μαζί — ἐπανήρχισε λέγων ὁ Πασχάλης, ἀφῃρημένος ἔτι ἐκ τῶν σκέψεων εἰς ἃς αἱ ἀναμνήσεις ἐκεῖναι τὸν ἐβύθισαν. — Ὄχι, δὲν ἐμείναμεν πολλὴν ὥραν. Καὶ ὅμως, ὅταν ἐσκέφθημεν περὶ ἐπιστροφῆς εἰς τὰ ἴδια, ἦτον ἀργά, πολὺ ἀργά. Εἶχεν ἀνατείλει πρὸ πολλοῦ ἡ σελήνη, χωρὶς νὰ τὴν παρατηρήσωμεν. Εἴχομεν εἰσέλθει εἰς τὸ πλησίον δάσος, κ' ἐκαθήμεθα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ κορμοῦ ἑνὸς ἀποκοπέντος δένδρου, πλησίον τοῦ μικροῦ καταρράκτου, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ λειβαδίου. Ὅταν ἠγέρθην καὶ περισσόπτησα εἰς τ' ὁμιχλῶδες τῆς σελήνης φῶς, διέκρινα ἐν ἀποστάσει τὸ μελανὸν ἀνάστημα ἑνὸς ἀτόμου, τὸ ὁποῖον μᾶς παρεμόνευεν ἐκεῖ, ὡς ἀκίνητος σκιά, μᾶς εἶχε παραμονεύσει καθ' ὅλον τὸ διάστημα, καὶ ὡς σκιὰ σιγηλὴ μᾶς παρηκολούθησε μέχρι τῆς πόλεως. Ὅταν εἰσήλθομεν εἰς τὴν πρώτην φωτισμένην ὁδόν, μᾶς ἐπλησίασε καὶ ἀπέσπασε τὸν βραχίονα τῆς Κλάρας ἀπὸ τοῦ ἐδικοῦ μου. Ἦτον ἡ συγγενής, ἡ σύντροφος τῆς Κλάρας. Τότε ἐννόησα, ὅτι ἡ κόρη δὲν εἶχεν ἐξέλθει μόνη... ὅτι... — Καὶ ὁ Πασχάλης, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ καθίστατο βαθμηδὸν ἀσθενὴς καὶ ἀσθενεστέρα, ἐσιώπησεν ἐνταῦθα, ὡς σιωπᾷ τὸ ἀσθενὲς παιδίον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἱστορίας του, ἡδέως ἀποκοιμώμενον. Ὁ Πασχάλης δὲν ἀπεκοιμήθη, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν, οἱ ἐλαφροὶ σπασμοὶ τῶν μυῶν τοῦ προσώπου, αἱ ἀνεπαίσθητοι συστολαὶ καὶ διαστολαὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ, ἐμαρτύρουν προδήλως, ὅτι αἱ γλυκεῖαι συγκινήσεις τῆς συναντήσεως ἐκείνης παρήλαυνον ἔτι ἅπαξ πρὸ τῆς θλιβερᾶς αὐτοῦ ψυχῆς, ὡς ἐν ἡδυτάτῳ ὀνείρῳ.

— Ἤμην ὁ εὐδαιμονέστατος ἄνθρωπος! — Εἶπεν εἶτα, βαθέως ἀναστενάξας. — Ὁ εὐδαιμονέστατος καὶ συγχρόνως ὁ ἀθλιώτατος!... Ἐνόσῳ εἶχον τὴν Κλάραν παρ' ἐμοί, ἐνόσῳ τὴν ἔβλεπον, τὴν ἤκουον, ἤμην κυριευμένος ἀπὸ ἓν εἶδος γλυκείας μέθης, μαγικῆς ἐκστάσεως. Ἠσθανόμην ἐμαυτὸν ἀλλότριον τοῦ κόσμου, ὑπεράνω τοῦ κόσμου. Δὲν ἐσκεπτόμην τοὺς διέποντας αὐτὸν ἠθικοὺς νόμους. Δὲν ἐφρόντιζα. Ἀλλ' ὅταν ἀπεχωρίσθημεν, ὅταν εὑρέθην εἰς τὸ δωμάτιόν μου κατὰ μόνας, τότε ἐσυλλογίσθην τί ἔπραξα, καὶ μοὶ ἐφάνη ὅτι ὀνειρευθεὶς ἐν τῷ φωτὶ τοῦ Παραδείσου, ἀφυπνιζόμην ἐν τῇ σκοτίᾳ τῆς Κολάσεως. Ἕκαστον φίλημα ἐπὶ τῶν χειλέων τῆς παρθένου μοὶ παρίστατο τώρα, ὡς φρικτὴ ἱεροσυλία. Καὶ μόνη ἡ ἀνάμνησις τῆς περιπτύξεως αὐτῆς μὲ ἀπετέφρωνεν, ὡς ἡ φλὸξ τὸ ἀπεξηραμένον φρύγανον! Ἦτον ὡς ἐὰν ἐβεβήλωσα τ' ἅγια, ἐμόλυνα τὰ ἱερά! — Ἐγώ, ἁμαρτωλὸς καὶ ἀκάθαρτος! Πῶς θὰ μ' ἐμυσάττετο ἡ ἁγνὴ ἐκείνη κόρη, ἐὰν ἐγνώριζε μὲ τί ἄνθρωπον ἔχει νὰ κάμῃ! Καὶ ποῦ ἔμεινε λοιπὸν ἡ ἀνδρική μου ἀπόφασις νὰ μὴ ἀσεβήσω εἰς τὴν Κλάραν; Καὶ ποῦ ἔμεινεν ἡ ἠθική; Πρέπει νὰ ἐξομολογηθῶ! Πρέπει νὰ τῇ ἀποκαλύψω: Ὁ Ἔρως, ὃν νομίζει πρωτογενῆ καὶ πρωτότυπον, εἶναι βεβιασμένη ἀντιγραφή, εἶναι ἡ ἠχὼ μόνον τοῦ ἀληθινοῦ, ὅστις ἐσπαταλήθη ὅπου δὲν ἔπρεπε! — Καὶ ἐκάθησα λοιπόν, καὶ ἔγραψα μίαν ἐπιστολήν, μίαν μακρὰν ἐπιστολήν. Καὶ τῇ τὰ εἶπον. Καὶ τῇ εἶπον τὸ διατί, καὶ τῇ ἔδωκα νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἄνθρωπος ὡς ἐγώ, οὐχὶ ἀγάπης ἦτον ἄξιος ἐκ μέρους της, ἀλλὰ περιφρονήσεως καὶ ἀποστροφῆς. Ἀλλ' ὅταν ἐσφράγισα τὴν ἐπιστολήν, ἐνθυμήθην, ὅτι ἐλησμόνησα τὴν ψυχικὴν τῆς Κλάρας ἀγαθότητα, τὴν ἐπιείκειαν καὶ ἀνεξικακίαν τῆς ἀπείρου, τῆς παιδικῆς αὐτῆς καρδίας. Καὶ ἐσκέφθην ὅτι μεθ' ὅσα καὶ ἂν κατηγόρησα τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἡ Κλάρα θὰ μὲ συγχωρήσῃ. Χάριν τοῦ πρὸς ἐμὲ ἔρωτός της, θὰ μὲ συγχωρήσῃ. Καὶ ἂν μὲ συνεχώρει — Ὦ! ἂν μὲ συνεχώρει. — Ἀνάθεμα τὴν στιγμὴν ποῦ μοῦ ἐπῆλθεν ἡ ἀπάνθρωπος ἰδέα! — Ἐσυλλογίσθην, ὅτι, ἂν μὲ συνεχώρει, ἂν ἐξηκολούθει νὰ μὲ ἀγαπᾷ, ἐν γνώσει τῆς ἠθικῆς ἐκείνης ταπεινώσεώς μου, θὰ ἐγίνετο μέτοχος αὐτῆς, θὰ ἐξηυτελίζετο καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία. Καὶ τότε τὸ ἰδανικὸν ἐκεῖνο ὕψος, ἐφ' οὗ μέχρι τοῦδε τόσον εὐλαβῶς προσητένιζον τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας μου, θὰ ἐξέλιπεν. Ὁ πρὸς αὐτὴν ἔρως μου θὰ ἐμειοῦτο! — Καὶ ἐξέσχισα τὴν ἐπιστολήν! Καὶ τὴν ἔκαυσα!!

(Ἕπεται συνέχεια).

Γ. Μ. Βιζυηνος

ΧΡΟΝΙΚΑ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Τὰ Χριστούγεννα ἐν Γαλλίᾳ. — Παραγωγὴ τῆς λέξεως Noël. — Πρώτη καθιέρωσις τῆς ἑορτῆς τῆς γεννήσεως. — Προσδιορισμὸς τῆς 25 Δεκεμβρίου ὡς ἡμερομηνίας τῆς γεννήσεως. — Λόγοι ἀγαγόντες εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς χρονολογίας ταύτης. — Ἡ ἐν Ῥώμῃ πανήγυρις natalis dies τῶν αὐτοκρατόρων μετατραπεῖσα ἐντελῶς εἰς πανήγυριν τῶν Χριστουγέννων. — Ἡ διὰ σκηνικῶν παραστάσεων ἑορτελεστία τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεσαιῶνος. — Ἔθιμα καὶ ἕξεις ὑπάρχουσαι σήμερον κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Noël ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Σουηδίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. — Ἡ παραμονὴ τοῦ νέου ἔτους καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἀθύρματα. — Ἡ βιομηχανία τῶν ἀθυρμάτων ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ. — Νέα ἠλεκτροκίνητα καὶ ἠλεκτρόφωτα τοῦ Gustave Trouvé ἀθύρματα καὶ ἀθαμάντινα κοσμήματα.

Ἡ πόλις τῶν Παρισίων, ὡς πάντοτε, ἑώρτασε καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὰ *Χριστούγεννα* ἐν μέσῳ μεγίστης καὶ γενικῆς εὐθυμίας.

Noël οὐ μόνον ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ Γαλλίᾳ εἶναι μία τῶν μεγαλειτέρων ἑορτῶν ἢ μᾶλλον ἡ μεγαλειτέρα τοῦ ἔτους. Ἡ λέξις *Noël* περικλείει τὴν χαρὰν τῶν παιδίων, τὴν εὐθυμίαν καὶ τὰς διασκεδάσεις τῶν νέων, τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὰς συγκινητικὰς τῶν γερόντων ἀναμνήσεις, τὴν ἀγαλλίασιν τέλος καὶ εὐφροσύνην τῆς οἰκογενείας.

* * *

Παρ' ἡμῖν ἡ ἑορτὴ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ δὲν διετήρησε τὴν αὐτὴν ἔξοχον σημασίαν, ἣν παρὰ τοῖς δυτικοῖς. Ἡμεῖς ἔχομεν παρομοίαν δημοτελῆ ἑορτὴν περίπου τὴν *Ἀνάστασιν*. Παρὰ δυτικοῖς ὅμως ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἥτις παρ' ἡμῖν διέρχεται ἐν θρησκευτικῇ εὐλαβείᾳ καὶ γαλήνῃ, εἶναι ἡ μεγαλειτέρα, ἡ σπουδαιοτέρα τῆς θρησκείας αὐτῶν.

Ἄλλοτε δὲ εἶχε τοσαύτην σημασίαν, καὶ τοιαύτη χαρὰ καὶ διασκέδασις τοῦ λαοῦ ἐν αὐτῇ περιεκλείετο, ὥστε ἡ λέξις *Noël* κατήντησε νὰ

φέρηται ἀνὰ τὸ στόμα ὡς εὐτυχὴς ἀναφώνησις, δι' ἧς ἐγίνετο δεκτὸν πᾶν αἴσιον συμβὰν, πᾶσα εὔνοια ἀπροσδόκητος τῆς τύχης. Διὰ τῆς ἀναφωνήσεως δὲ τῆς λέξεως *Noël* ἔτι ἐν Γαλλίᾳ ὁ λαὸς ὑπεδέχετο θριαμβευτικῶς τοὺς ἐπανακάμπτοντας εἰς τὴν ἑστίαν αὐτῶν προνομιούχους βασιλεῖς ἢ στρατηγούς των. Σήμερον ἐξέλιπε μὲν ἡ συνήθεια αὕτη, διατηροῦνται ὅμως ἐν ἁπάσῃ τῇ ζωηρότητι αὐτῶν αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς γεννήσεως διαχύσεις τοῦ λαοῦ καὶ διασκεδάσεις τῶν οἰκογενειῶν.

* * *

Ἡ λέξις *Noël* κατὰ τοὺς πλείστους φιλολογοῦντας προῆλθεν ἐκ τῆς *Emmanuel*, λέξεως ἑβραϊκῆς σημαινούσης *ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν*.

Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς ἑορτῆς ταύτης εἶναι σκοτεινή. Ἐν τούτοις, λέγεται, ὅτι πρῶτος ὁ πάπας Τελεσφόρος, ὁ ἀποθανὼν τῷ 138 μ. Χ. ἔτος καθιέρωσεν αὐτήν.

Οὐχ ἧττον, ὅπως καὶ ἂν ᾖ, ἡ ἑορτὴ ἅπαξ καθιερωθεῖσα ἐγένετο προθύμως ἀσπαστὴ ὑπὸ παντὸς τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος καὶ ἤρξατο νὰ ἑορτάζηται μετὰ μεγάλης πομπῆς, πλὴν οὐχὶ πανταχοῦ καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν, καθ' ὅσον αὕτη οὐδόλως παρ' οὐδενὸς εἶχεν ὁρισθῆ, μὴ ἀναφερομένου τινὸς σχετικοῦ πρὸς αὐτὴν εἴτε ἐν τῇ παλαιᾷ εἴτε ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ.

Οὕτω δὲ ἐν Ἀνατολῇ, ἀλλαχοῦ μὲν ἑορτάζετο κατὰ μῆνα Ἰανουάριον συγχυζομένη πρὸς τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐπιφανείων, ἀλλαχοῦ δὲ κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον, καθ' ἣν ἐποχὴν δηλαδὴ ἡ φύσις μυροβόλος ἤνθει καὶ ἐζωογονεῖτο.

* * *

Κατὰ τὸν δ'. αἰῶνα ὅμως — ὡς ἀναφέρει Ἰωάννης ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας εἰς ἐπιστολήν του τινὰ ἐπὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, — πρῶτος ὁ ἅγιος Ἱεροσολύμων Κύριλλος ὑπεκίνησε τὸ ζήτημα τῆς ἡμερομηνίας δι' ἐπιστολῆς του ἀπευθυνθείσης πρὸς τὸν πάπαν Ἰούλιον Α', ὅστις ἐκοινοποίησεν ἐκ τούτου ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς πάντας τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς φιλολογοῦντας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔν τε Ἀνατολῇ καὶ Δύσει προσκαλῶν αὐτοὺς, ὅπως ἐρευνήσωσι καὶ ὁρίσωσιν, εἰ δυνατόν, τὴν ἀληθῆ τῆς γεννήσεως ἡμέραν.

Ἐκ τῆς παπικῆς ταύτης λοιπὸν ἐπιστολῆς τότε διὰ κοινῆς συνεννοήσεως προέκυψεν ἡ ἡμερομηνία τῆς 25 Δεκεμβρίου, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, *αὐθαιρέτως*, καθ' ὅσον οὐδαμοῦ ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφέρεται, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, ἢ ὑποδεικνύεται οὔτε ἡ ἡμέρα, οὔτε ὁ μὴν τῆς γεννήσεως, ἐξ οὗ κατόπιν ὁρμώμενοι διάφοροι ἀμφισβήτησαν τὴν χρονολογίαν ταύτην, οὐχὶ ὅμως μετ' ἐπιμονῆς ἢ ἀποτελέσματος τινός.

* * *

Ἐν τούτοις ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τοὺς λόγους, ἐφ' ὧν, ὡς λέγεται, στηριζόμενοι οἱ φιλολογοῦντες τότε, ὥρισαν τὴν νύκτα τῆς 24 πρὸς τὴν 25 Δεκεμβρίου.

Κατὰ πρῶτον ἐζητήθη ἡ ἡμερομηνία τῆς γεννήσεως τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου.

Κατὰ τὴν παλαιὰν Γραφὴν, ὁ μέγας ἱερεὺς τῶν Ἑβραίων ἅπαξ μόνον τοῦ ἔτους εἰσήρχετο εἰς τὰ *ἅγια τῶν ἁγίων*, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ *ἐξιλασμοῦ*, ἥτις ἦτο ἡ τετάρτη μεγάλη ἑορτὴ ἡ ἐγκατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως. Ἡ ἑορτὴ δὲ αὕτη ἐτελεῖτο τὴν 10ην ἡμέραν τοῦ ἑβδόμου Ἰουδαϊκοῦ μηνὸς, ὅστις περίπου συμπίπτει πρὸς τὸν ἡμέτερον Σεπτέμβριον μῆνα.

Ὁ Ζαχαρίας λοιπὸν ὁ πατὴρ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὅστις ἦτο μέγας ἱερεὺς, μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς μεγάλης ταύτης ἑορτῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἐρευνητῶν, τὴν 24 Σεπτεμβρίου πλήρης εὐχαριστήσεως καὶ εὐτυχίας ἐπανευρίσκων τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν σύζυγον αὐτοῦ Ἐλισάβετ, μετὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ ὑψίστου τῶν ἱερῶν καθηκόντων αὐτοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ ἔτους.

Ἡ οἰκογενειακὴ δὲ αὕτη εὐτυχία κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην παρήγαγε τὸν καρπὸν αὐτῆς, ἤτοι τὴν σύλληψιν τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου. Ἐκ τούτου λοιπὸν τοῦ ὑποθετικοῦ ὅλως γεγονότος εὑρέθη ἡ γέννησις τοῦ Ἰωάννου μετὰ 9 μῆνας, ἤτοι τὴν 24 Ἰουνίου.

* * *

Ἤδη λοιπὸν τεθείσης ὁπωσδήποτε τῆς ἡμερομηνίας τῆς συλλήψεως καὶ γεννήσεως τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, εὔκολος ἦτο ὁ προσδιορισμὸς καὶ τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, καθ' ὅσον γνωστὸν ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅτι, ὅτε ὁ Ἄγγελος πρωτοστάτης παρέστη πρὸ τῆς Παρθένου Μαρίας, ὅπως εὐαγγελίσῃ αὐτὴν καὶ ἀναγγείλῃ τὴν μετ' ὀλίγον διὰ τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου Πνεύματος σύλληψιν τοῦ θείου παιδὸς, ἦτο τότε ὁ ἕκτος μὴν τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς Ἐλισάβετ», ἤτοι περὶ τὸν μῆνα Μάρτιον, ὅτε ἀναγινώσκονται ἐπ' ἐκκλησίαις, ὡς γνωστὸν, καὶ οἱ εὐαγγελισμοὶ τῆς Θεοτόκου.

Ἐκ τούτου λοιπὸν ὁρμώμενοι, ὅτι μεταξὺ τῆς συλλήψεως τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ὑπῆρχε διάστημα χρόνου 6 μηνῶν, ὥρισαν τὴν 25 Μαρτίου, ὡς ἡμέραν τῆς συλλήψεως (ἐξ οὗ ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ) καὶ μετὰ 9 ἀκριβῶς κατόπιν μῆνας, ἤτοι τὴν 25 Δεκεμβρίου, ὡς ἡμέραν τῆς γεννήσεως.

Ὁ τοιουτότροπος προσδιορισμὸς τῆς γεννήσεως ἔτι ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ ἑξῆς δεδομένου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Πρόδρομος Ἰω-

άννης ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶπεν· «πρέπει αὐτὸς ν' αὐξάνῃ καὶ ἐγὼ νὰ ἐλαττώνομαι», τοῦθ' ὅπερ ἐξηγήθη ὅτι ὑπαινίσσεται τὴν περίεργον σύμπτωσιν τῆς ἐποχῆς τῶν γεννήσεων αὐτῶν, ἤτοι τὴν τοῦ Προδρόμου, συμβᾶσαν καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἥλιος ἄρχεται νὰ στρέφηται πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἑπομένως ὁ χρόνος τῆς ἡμέρας βαίνει σμικρυνόμενος, καὶ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, καθ' ἣν ἐποχὴν ἄρχεται νὰ συμβαίνῃ τὸ ἐναντίον.

* * *

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὡς εἴπομεν, ἐγένετο ἡ ἑορτὴ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν καὶ ἀμέσως ἔλαβε τὸν δημοτελῆ χαρακτῆρα αὐτῆς, εἰς ὃν τάχιστα ἀνεμίχθησαν κατὰ τόπους καὶ διάφοροι παραδόσεις καὶ ἔθιμα, ἐξαρτώμενα ἐν μέρει καὶ ἐκ τῶν δημοτελῶν ἑορτῶν τῶν τελουμένων πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ[1].

Ἐν Ῥώμῃ καὶ πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπανηγυρίζετο δημοτελέστατα ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεως τῶν αὐτοκρατόρων αὐτῆς· ἦτο ἡ μεγαλειτέρα τῶν ἑορτῶν αὕτη, καλουμένη *natalis dies* ἢ *natalitium*.

Ἐννοεῖται λοιπὸν ὁποία κατόπιν πανήγυρις ἐπεφυλάσσετο ἐκεῖ διὰ τὴν γέννησιν τοῦ θεανθρώπου Χριστοῦ. Τὰ Χριστούγεννα ἀπερρόφησαν τὴν *natalis dies*, ἢ μᾶλλον ὑποκατέστησαν ταύτην καθ' ὁλοκληρίαν, καθ' ὅσον ἤδη τὰ ἐκκλησιαστικὰ καλενδάρια ἐσημείουν τὴν ἑορτὴν ταύτην διὰ τῆς αὐτῆς λατινικῆς ὀνομασίας *natalis dies*.

Οὕτω δὲ ἡ ἑορτὴ τοῦ Χριστοῦ ἐπανηγυρίζετο διὰ μεγάλης δημοτελεστίας καὶ πομπῆς, πανδήμου εὐθυμίας, παιγνίων, συμποσίων καὶ πλήθους παρομοίων διασκεδάσεων. Ἔκτοτε δὲ καθιερώθησαν καὶ τὰ *ἄσματα τῶν Χριστουγέννων*, τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ ψάλλοντος γεγονυῖα τῇ φωνῇ κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν τῆς ἑορτῆς ταύτης ἄσματα ἀφηγούμενα τὰ κατὰ τὴν θείαν γέννησιν, ἅτινα ἀπεκάλουν *χαρᾶς βοήν*.

* * *

Ἐν ἁπάσῃ τῇ Δύσει καὶ ἰδίᾳ τῇ Ἱσπανίᾳ, μετ' ὀλίγον ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐτελεῖτο κατὰ περίεργον ὅλως τρόπον. Ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κατὰ τὴν ἱερουργίαν πρόσωπα ἐξησκημένα ὑπεδύοντο καὶ ὑπεκρίνοντο τὰ διάφορα κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ λαβόντα χώραν γεγονότα καὶ ἀπήγγελλον διαφόρους εὐλαβεῖς συνθέσεις πρὸ τῆς κατεσκευασμένης φάτνης, ἔνθα ἐθέτο ἀποτεθειμένον νεογέννητον παιδίον παριστῶν τὸν Ἰησοῦν βρέφος.

Πλὴν αἱ ἐν ἀρχῇ μετὰ κατανύξεως καὶ εὐλαβείας τελούμεναι αὗται σκηνικαὶ παραστάσεις παρεξετράπησαν καὶ ἠναγκασαν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ποιμένας αὐστηρῶς ν' ἀπαγορεύσωσι τοῦ λοιποῦ τὰς τοιαύτας ἱερὰς λειτουργίας.

Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὰς ἀπαγορεύσεις ταύτας, αἱ παραστάσεις ἐξηκολούθησαν εἴς τινα μέρη μετὰ ἐντάσεως μάλιστα κωμικῆς.

Δὲν παρῆλθεν οὐδὲ εἰς αἰών, ὅτε, ἀναφέρεται, ἔν τινι τῆς Ἱσπανίας πόλει παριστάνετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ, ὅσον δύναταί τις νὰ φαντασθῇ κωμικώτερον, ὑπὸ προσώπων φερόντων ἐνδύματα καὶ προσωπεῖα λίαν παράδοξα, ὧν προηγοῦντο μουσικὰ ὄργανα, τετράχορδα, κιθάραι, κύμβαλα, τύμπανα κλπ. Εἰς ταῦτα δὲ εἴποντο νεάνιδες φέρουσαι ἐν χερσὶ λαμπάδας ἀνημμένας, αἵτινες ἐν καταλλήλῳ ὥρᾳ ἐτέλουν τὸν ἱερὸν χορὸν ᾄδουσαι ποιήματα βουκολικὰ ἢ εἰδύλλια ποιμενικὰ, ἐν μεγίστῃ ἀφελείᾳ συντεθειμένα εἰς τιμὴν τῆς γεννήσεως.

* * *

Ταῦτα πάντα σήμερον διὰ τῶν ἐπιμόνων προσπαθειῶν τῆς ἐκκλησίας κατηργήθησαν, οὐχ ἧττον παρέμεινεν ἡ *ἀγρυπνία*, ἡ εὔθυμος αὕτη δημοτικὴ τελετὴ, καθ' ἅπασαν τὴν νύκτα τῆς γεννήσεως, καὶ σὺν ταύτῃ πληθὺς ἄλλων περιέργων ἕξεων.

Πολλαχοῦ, ἐν ταῖς ἐξοχαῖς ἰδίως τῆς Γαλλίας, καθ' ἅπασαν τὴν ἱερὰν νύκτα διατηρεῖται ἐν τῇ ἑστίᾳ τὸ πῦρ ἄσβεστον διὰ κορμοῦ ξύλου παχέος, ἐφ' οὗ, μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς ἱερουργίας τοῦ μεσονυκτίου καὶ τὴν πρὸ αὐτοῦ παράθεσιν τῆς τραπέζης, ἐπιχέουσιν ὀλίγον οἶνον ἐπικαλούμενοι τὴν εὐλογίαν τοῦ *ἁγίου Πατρὸς* ἐπὶ τῆς οἰκίας, τῆς οἰκογενείας, τῶν ταξειδιωτῶν καὶ παντὸς ἐν γένει δυστυχοῦντος.

Ἐν τῇ βορείῳ δὲ Γαλλίᾳ τὰ Χριστούγεννα εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑορτὴ τῶν παιδίων. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅστις ἔλαβε ταῦτα εἰς τὰς ἀγκάλας του καὶ ὑπεσχέθη αὐτοῖς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, δὲν λησμονεῖ τοὺς ἀθώους φίλους του καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τοῦ ἔτους.

— Ἂν ἦσθε φρόνιμα παιδία, λέγει ἡ φιλόστοργος μήτηρ πρὸς τὰ τέκνα αὐτῆς, ὁ Χριστὸς θὰ καταιβῇ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς σὲ ὁλόχρυσο σύγνεφο καὶ θὰ σᾶς φέρῃ παιγνίδια καὶ ζαχαρωτά.

Τὰ δὲ παιδία ἀφ' ἑσπέρας μετ' ἀνυπομονησίας καὶ κρυφῆς χαρᾶς ἀπιθέτουσι παρὰ τὴν ἑστίαν τὰ ὑποδήματα αὐτῶν, ὅπως τὴν πρωΐαν περισυλλέξωσιν ὅσα ἀθύρματα ἢ σακχαρωτὰ τραγήματα ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν νύ-

1. Ὁ Βολταῖρος ἐν τῷ Φιλολογικῷ λεξικῷ αὐτοῦ καὶ ὁ Peyral ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἰησοῦ θεωροῦσι τὴν ἑορτὴν τῆς γεννήσεως ὡς καθαρὰν ἀντικατάστασιν τῆς ἑορτῆς τῶν ἀρχαίων, τῶν Κρονίων, ἥτις κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν τοῦ ἔτους ἐπανηγυρίζετο.

κτα ἐλθὼν ἐναπέθηκε ... διὰ τῆς χειρὸς τῶν γονέων.

Ἐν Γερμανίᾳ καὶ Σουηδίᾳ ἐν ἁπάσαις ταῖς οἰκογενειακαῖς κατασκευάζεται μετὰ χαρᾶς τὸ *δένδρον τοῦ Χριστοῦ*, ὅπερ καὶ ἐν Ἀθήναις εἶνε γνωστὸν ἐκ τῆς αὐτόθι εὐγενοῦς Γερμανικῆς ἀποικίας. Τὸ *δένδρον τοῦ Χριστοῦ* εἶναι ἰδίως μέγας κλάδος ἐλάτης χλοερὸς, τεθειμένος στερεῶς ἐπὶ *σταυροειδοῦς* βάσεως ἢ τραπέζης ἁπλῆς, καὶ κατάφορτος ἐκ σακχαρικῶν, μήλων ἐπιχρύσων, ἀθυρμάτων καὶ λοιπῶν δώρων, ἅτινα εἰσὶ προωρισμένα ὑπὸ τῆς οἰκοδεσποίνης διὰ τοὺς προσκεκλημένους καὶ πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδία. Ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ δένδρου καίουσι κηρία εἰς ἀνάμνησιν ἀναμφιβόλως τοῦ οὐρανίου φωτὸς, ὅπερ ἐκ τῆς φάτνης τῆς Βηθλεὲμ διεσπάρη εἰς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην.

Πολλαχοῦ τὸ δένδρον τοῦτο τοῦ Χριστοῦ οὕτως ἐστολισμένον καλύπτουσιν ἀφανῶς διὰ ψευδοῦς θήκης ἐν εἴδει κιβωτίου, ἣν ἀνοίγουσιν αἴφνης, καθ' ἣν στιγμὴν οὐδόλως ἀναμένεται τοῦτο, ὅπως προξενήσωσιν εἰς τὰ παιδία τὴν ἔκπληξιν καὶ χαρὰν τοῦ αἰφνιδίου θεάματος καὶ ὅπως ἀποδώσωσιν ἰδέαν θείας τοῦ δένδρου προελεύσεως.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἑορτὴ ἔχει τὸν ἀληθῆ οἰκογενειακὸν χαρακτῆρα οὖσα ταυτοχρόνως καὶ ἡ μεγαλειτέρα τῆς θρησκείας ἑορτὴ καλουμένη Cristmas (= ἱερουργία τοῦ Χριστοῦ). Εἶνε δὲ περιττὸν ν' ἀναφέρωμεν ἔτι ὁποία καταπληκτικὴ κατανάλωσις γίνεται, ἐκ παλαιᾶς συνηθείας, χηνῶν, ἰνδικῶν ὀρνίθων καὶ τῆς παροιμιώδους *πουδίγγας*, κατασκευαζομένης διὰ πολυπλόκου καὶ μακρᾶς ἐργασίας ἐκ ψυχὸς ἀρτου ἢ ἀλεύρων, μυελοῦ βοῶν, κορινθιακῆς σταφίδος καὶ ἄλλων πολλῶν οὐσιῶν.

* * *

Ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων μικρὸν ἀπέχει ἡ πανήγυρις τῆς παραμονῆς τοῦ νέου ἔτους· δύο αὗται ἑορταὶ ἐπίσημοι τῶν παιδίων καὶ ἐποχὴ προσοδοφόρος τῶν κατασκευαστῶν τῶν διαφόρων ἀθυρμάτων.

Ἡ κατασκευὴ τῶν ἀθυρμάτων αὐτῶν διατηρεῖ εὐρὺν κλάδον βιομηχανίας ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν Παρισίοις.

Καὶ τί δὲν παράγεται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ταύτῃ! Τὸ πᾶν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου σχετικὸν, τῆς φύσεως, τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου παρῳδεῖται ἐν αὐτῇ, ἐξέρχεται ἐν σμικρῷ διὰ τὰ παιδία. Πλαγγῶνες, ἀνδρείκελα κηρόπλαστα ἢ ξύλινα, ναννία κρίζοντα, λιλλιπουτιανοὶ στρατοὶ πολυαριθμοι δημιουργούμενοι ἐκ μολύβδου καὶ λευκοσιδήρου, προσβάλλοντες καὶ κυριεύοντες ἐξ ἐφόδου ὀχυρὰ φρούρια ἐκ ξύλου χρωματιστοῦ, τύμπανα, σάλπιγγες, ἠχώδεις καὶ ἐκκωφαίνουσαι ρυκάναι, ἵπποι ξύλινοι, κόνικλοι καὶ διάφορα ζῶα ἐν σμικρῷ διὰ καταλλήλων μηχανισμῶν βληχώμενα καὶ ὑπερπεπληρωμένα πιτύρων· σιδηρόδρομοι, μηχανικὰ ἀτμόπλοια, ἀερόστατα, καὶ ἐν γένει πᾶσαι αἱ ἐφευρέσεις καὶ τὰ μηχανήματα ἐφ' οἷς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καυχᾶται, ἔχουσι τὰ ἀντίγραφα αὐτῶν ἐν τῇ πληθύϊ ταύτῃ τοῦ μικρογραφικοῦ κόσμου.

* * *

Ἡ βιομηχανία, εἴπομεν, τῶν ἀθυρμάτων τούτων εἶναι εὐρυτάτη, καὶ ὅπως λάβητε ἰδέαν τινὰ αὐτῆς ἀσθενῆ, ἀναφέρομεν τινὰς πληροφορίας.

Οἱ ἐκ λευκοσιδήρου στρατιῶται, οἵτινες κατὰ πρῶτον κατεσκευάσθησαν ἐν Γερμανίᾳ, ἐξέρχονται κατὰ πολλὰς χιλιάδας ἐκ τῶν διαφόρων ἐργοστασίων· ἓν μόνον τοιοῦτο ἐργοστάσιον ἐν Marais τῆς Γαλλίας κατασκευάζει κατ' ἔτος 5 ἑκατομμύρια, ποσὸν δηλαδὴ περίπου ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατῶν ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης. Ἕτερον δ' ἐργοστάσιον ἐν Belleville τῶν Παρισίων ἐπασχολεῖ 200 ἐργάτας καθ' ἡμέραν!

Ὑπολογίσατε ἤδη κατὰ προσέγγισιν τὸν παραγόμενον ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀθυρμάτων ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ὑπαρχόντων ἐν Γαλλίᾳ καὶ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἐργοστασίων!..

* * *

Ὁ λευκοσίδηρος καὶ ὁ μόλυβδος μετὰ τὸ ξύλον εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα ὕλη, ἐξ ἧς κατασκευάζονται πλεῖστα τῶν ἀθυρμάτων. Τὸ μεγαλείτερον δὲ μέρος τοῦ λευκοσιδήρου τοῦ χρησιμεύοντος εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν μεταλλικῶν ἀθυρμάτων, οἷον στρατιωτῶν, πυροβόλων, ὁπλων, ἀτμοσηχανῶν, ἀτμαμαξῶν καὶ ἁμαξοστοιχιῶν πλήρων ὁδοιπόρων κλπ. κλπ. προέρχεται ἐκ πηγῆς ὀλίγον περιέργου. Ὁ λευκοσίδηρος οὗτος διέρχεται διὰ τῆς τραπέζης τῶν οἰκογενειῶν τῶν μεγαλοπόλεων ὑπὸ τὴν μορφὴν κυτίων σαρδελλῶν ἢ ἄλλων διατηρουμένων ῥακοσυλλεκτῶν, ὅπως περιέλθωσιν εἰς τὴν κυριότητα τῶν ἐργοστασίων τῶν ἀθυρμάτων.

Ἐν τοῖς ἐργοστασίοις τούτοις αἱ θῆκαι αὗται τίθενται ἐπὶ πυρᾶς ἐκ ῥυκανισμάτων ξύλων, ἔνθα τὸ ἐχέκολλον μίγμα τὸ συνδέον τὰς παρειὰς τῶν κυτίων τήκεται· τὰ ἐκ λευκοσιδήρου ἐλάσματα τῶν κυτίων οὕτω ἀποκολλῶνται, καὶ ταῦτα μὲν παραδίδονται πρὸς τοὺς πολυαρίθμους ἐργάτας τοῦ ἐργοστασίου εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀθυρμάτων, τὸ δὲ τακὲν ἐχέκολλον μίγμα περισυλλεγὲν ἐπιμελέστατα χρησιμεύει εἰς τὸν σχηματισμὸν νέων βόλων κασσίτερου, οἵτινες παραδίδονται μεταπωλούμενοι εἰς τοὺς φανοποιοὺς κλπ.

* * *

Προκειμένου δὲ περὶ ἀθυρμάτων ποιήσωμεν ἐνταῦθα μνείαν καὶ τοῦ νέου ὅλως εἴδους ἀθυρμάτων καὶ κοσμημάτων τῆς ἐποχῆς, περὶ τῶν ὁποίων τοσοῦτος θόρυβος ἐνταῦθα σήμερον γίνεται.

Οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν γνωρίζουσιν ἤδη ἐκ προηγουμένων χρονικῶν μας τὰ ἠλεκτροκίνητα κοσμήματα τοῦ εὐφυεστάτου Γάλλου κατασκευαστοῦ ἠλεκτρικῶν μηχανημάτων Gustave Trouvé, ὡς καὶ τὴν μικροσκοπικὴν ἠλεκτρικὴν λυχνίαν Ἀμερικανοῦ ἠλεκτρολόγου, ἣν ἐφήρμοσε πρό τινος εἰς καρφίδα λαιμοδέτου.

Σήμερον ἡ ἠλεκτρικὴ κοσμηματοποιία, χάρις εἰς τὸ γόνιμον πνεῦμα τοῦ Trouvé τοῦ ἔχοντος ὡς σύμβολον αὐτοῦ τὴν ἑλληνικὴν λέξιν «εὕρηκα», ἔλαβε λαμπρὰν καὶ ἀνέλπιστον ἀνάπτυξιν.

Ἡ ἠλεκτρικὴ λυχνία, ἣν ἐσχάτως περιεγράψαμεν, ὅτι ὀλίγας μόνον τροποποιήσεις ἀναμένει, ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν *πάγκοινον οἰκιακὴν χρῆσιν*, ἐποίησεν ἤδη τὴν εἴσοδόν της θριαμβευτικὴν εἰς τὴν κοσμηματοποιίαν.

* * *

Οἱ Παρισινοὶ ἀπό τινος θαυμάζουσιν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ πρωτίστου αὐτῶν θεάτρου τοῦ *Μελοδράματος* (Opéra) τὸ ὡραῖον καὶ λαμπρὸν τοῦτο εἶδος τῶν κοσμημάτων, ἅτινα ἐτιτλοφορήθησαν *ἠλεκτρόφωτοι πολύτιμοι λίθοι* συνιστάμενοι ἐξ ἁπλοῦ κρυσταλλου καὶ μιᾶς μικροσκοπικῆς ἠλεκτρικῆς λυχνίας.

Φαντασθῆτε λίθους συνισταμένους ἐκ καθαροῦ κρυσταλλου κατεσκευασμένου κατὰ τὴν πολυεδρικὴν μορφὴν τῶν τιμαλφῶν λίθων, ὄπισθεν δὲ αὐτῶν ἐνεργοῦσαν μικροσκοπικὴν ἠλεκτρικὴν λυχνίαν, παρέχουσαν οὕτω αὐτοῖς τὴν ζωηρὰν λάμψιν τοῦ ὡραιοτέρου ἀδάμαντος.

Ἀναλόγως δὲ τῆς χρώσεως τοῦ κρυσταλλου εἰς ἐρυθρὸν, κυανοῦν, πράσινον, ἰῶδες, κίτρινον χρῶμα ἀπολαμβάνονται αἱ ἐκθαμβοῦσαι λάμψεις τῶν ῥουβινίων, σαπφείρων, σμαράγδων, ἀμεθύστων, τοπαζίων ἢ ἄλλων μεγάλων τιμίων λίθων, ὧν αἱ πολύχροοι εἰς τὰ πέριξ ἐκπεμπόμεναι λάμψεις ἐκθαμβοῦσι τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἤδη ἁρμαζόμενοι οἱ λίθοι οὗτοι εἰς καρφίδας οἱαοδήποτε τῶν λαιμοδετῶν, τῆς κεφαλῆς κλπ. εἰς διαδήματα, περιδέραια, ψέλλια, ζώνας, εἰς σφαιροειδεῖς κεφαλὰς βακτηριῶν κλπ. κλπ. παρέχουσι θαυμαστὸν θέαμα καὶ φανταστικὰς ἀπαστραπτόντων ἀδαμάντων.

* * *

Ἐκ τῶν πολυτίμων δὲ ἀπαστραπτόντων τούτων λίθων εἰσὶ κεκοσμημένοι αἱ πρωτεύουσαι ὀρχηστρίδες ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ ἐν Παρισίοις *Μελοδράματος*, κατά τι νεωστὶ ἀναβιβασθὲν ἐπὶ τῆς σκηνῆς μουσικὸν ἔργον. Οὕτως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσι διάδημα μεγαλοπρεπὲς μετὰ πλείστων φωτοβόλων ἀδαμάντων· περὶ τὸν τράχηλον δ' ἐπίσης στρεπτὸν, ὡς καὶ περὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἐπιθωρακίου· ἔτι δὲ περὶ τὴν ὀσφὺν ζώνην πλατεῖαν πεποικιλμένην ἐπίσης ὑπὸ ἀπαστραπτόντων τιμίων ἠλεκτρικῶν λίθων.

Ἅπαντες οἱ πολύχρωμοι οὗτοι ἀδάμαντες ἐξακοντίζουσι τὰς ζωηρὰς αὐτῶν λάμψεις, ἅμα ὡς ἐλατήριόν τι θέτῃ εἰς ἐνέργειαν μικρὰν κεκρυμμένην ἠλεκτρικὴν στήλην. Ἡ ὀρχηστρὶς παραχρῆμα φαίνεται ὡσεὶ σελαγιζομένη ἐν ἀκτινοβολούσῃ αἴγλῃ· καθ' ὅσον δὲ αἱ κινήσεις αὐτῆς εἰσὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ταχεῖαι αἱ φωτοβόλοι ἀκτῖνες, αἵτινες μεταβάλλουσιν ἑκάστην στιγμὴν διευθύνσιν καὶ χροιὰν διασταυροῦνται, συνδυάζονται, συναντῶνται καὶ συνθραύονται αἱ μὲν κατὰ τῶν δὲ, παράγουσαι μαγικὴν συμβολὴν καὶ σύγχρουσιν φωτὸς, ὅπερ θὰ ἐφθόνουν καὶ αὐτὰ τὰ πρόσωπα τῶν ὑπερφυῶν μύθων τῆς Χαλιμᾶς, τὰ δρῶντα ἐν μέσῳ φαντασιώδους πλούτου πολυτίμων λίθων.

* * *

Ὁ φωτισμὸς τῶν ἠλεκτρικῶν τούτων κοσμημάτων τελεῖται, ὡς ἀναφέραμεν ἀνωτέρω, ὑπὸ ἠλεκτρικῆς λυχνίας, ἐνεργούσης δι' ἠλεκτρικῆς στήλης λίαν μικρᾶς, τεθειμένης ἐν τινι θυλακίῳ ἢ πτυχῇ τοῦ ἐνδύματος καὶ συγκοινωνούσης δι' ἀφανῶν ἐπίσης λεπτῶν χαλκίνων συρμάτων, περιβεβλημένων δι' ἀπομονωτῆρος μεταξῆς.

Ἡ ἠλεκτρικὴ αὕτη στήλη — ἣν εὐγενέστατα προσεφέρθη ὁ ἐφευρετὴς Trouvé καὶ ἐπέδειξεν ἡμῖν ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις τῆς κατασκευῆς αὐτῆς καὶ ἐν πᾶσι τοῖς θαυμασίοις ἀποτελέσμασι τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, — συνήθως ἔχει μῆκος 7—12 ἑκατοστόμετρα, πλάτος δὲ 4—5 καὶ πάχος ἐπίσης 4—5 ἑ. μ. δηλαδὴ ἔχει τὸν ὄγκον περίπου συνήθους σιγαροθήκης.

Αἱ μικρότεραι τῶν στηλῶν τούτων λειτουργοῦσι μόνον ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν· ἄλλαι δὲ μεγαλείτεραι δύνανται νὰ ἐνεργήσωσι πλέον τῶν 2 ὡρῶν κατὰ συνέχειαν.

Ἡ ἠλεκτρικὴ αὕτη στήλη συνίσταται ἐκ τριῶν τοὐλάχιστον στοιχείων ἐκ ψευδαργύρου καὶ ἀνθρακος ἐμβυθιζομένων κατὰ βούλησιν, ἐντὸς διαλύσεως ὑπερκεκορεσμένης διττοχρωμικοῦ κάλεος. Ἡ θήκη αὐτῆς περιβάλλεται ὑπὸ διπλοῦ σάκκου *γούττα-πέρκης* ὅπως καλλιον ἐξασφαλισθῇ πᾶσα οἱαδήποτε ἔκχυσις τῆς διαλύσεως ἐπὶ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀτόμου τοῦ φέροντος ταύτην.

Ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ φέροντος ἀτόμου, καθ' ὅσον δι' ἰδίου καὶ ῥαδίως προσιτοῦ ἐλατηρίου ὁ ψευδάργυρος καὶ ὁ ἄνθραξ, οἵτινες συνήθως, ἵνα μὴ καταστρέφωνται δωρεὰν, εὑρίσκονται ἐκτὸς τῆς διαλύ-

σεως τοῦ διττοχρωμικοῦ κάλεος, ἐμβυθίζονται ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ καὶ ἡ στήλη παρευθὺς ἐνεργεῖ, ἀναφλέγεται δὲ ἡ ἠλεκτρικὴ λυχνία καὶ οἱ πολύτιμοι ἠλεκτρικῶς λίθοι ἐκπέμπουσι τὰς ζωηρὰς καὶ ἐκθαμβούσας ἀκτῖνας αὐτῶν.

*
* *

Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ θαυμάσια ταῦτα κοσμήματα προώρισται τάχιστα ν' ἀποκαταστῶσι τοῦ συρμοῦ καὶ νὰ ἐκπλήξωσι καὶ τέρψωσι πολυειδῶς;

Ὑποτεθείσθω, ὅτι φέρετε μίαν τοιαύτην ἠλεκτρικὴν καρφίδα ἐπὶ τοῦ λαιμοδέτου ὑμῶν. Ἡ καρφὶς ἡμῶν αὕτη, — ἥτις δύναται νὰ παριστᾷ διάφορα ἀντικείμενα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον κομψὰ ἢ παράδοξα, — παρίστησι κόνικλον μικρὸν ἐκ χρυσοῦ, καθήμενον ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ φέροντα ἐπὶ τῶν προσθίων δύο μικρὰ ῥαβδία, δι' ὧν δύναται νὰ πλήττῃ ἐπὶ τυμπάνου μικροσκοπικοῦ ἐπίσης ἐκ χρυσοῦ· ἢ ἡ καρφὶς παρίστησι κεφαλὴν νεκροῦ ἐκ χρυσοῦ μετὰ σμάλτου φέρουσαν ὀφθαλμοὺς ἐξ ἀδάμαντος καὶ σιαγόνα κινουμένην. Ἤδη σῦρμα ἀγωγὸν συνδέει ἀφανῶς τὴν καρφίδα ταύτην πρὸς τὴν ἐν τῷ θυλακίῳ ὑμῶν μικρὰν ἠλεκτρικὴν στήλην. Κατά τινα στιγμὴν φίλος τις ὑμῶν τυχαίως συναντᾷ ὑμᾶς καθ' ὁδὸν καὶ κατὰ φυσικὸν λόγον τὸ βλέμμα αὐτοῦ φέρεται ἐπὶ τοῦ κονίκλου ἢ τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ τοῦ λαιμοδέτου σας. Παρευθὺς πιέζετε κρυφίως τὸ ἐλατήριον τῆς ἐν τῷ θυλακίῳ ὑμῶν ἠλεκτρικῆς στήλης, ἥτις ἐνεργεῖ, καὶ παραχρῆμα ὁ μικρὸς κόνικλος πλήττει τὸ ἠχῶδες αὐτοῦ τύμπανον ἐν ἀπάσῃ τῇ ζωηρότητι αὐτοῦ, ἢ ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ περιστρέφει ὀφθαλμοὺς σπινθηροβόλους καὶ συγκρούει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ διὰ τῆς ἀνοιγοκλειομένης σιαγόνος του. Οὐδὲν τερπνότερον, οὐδὲν κωμικώτερον τούτου.

Ἐπίσης ὑποτεθείσθω, ὅτι κατά τινα σκοτεινὴν νύκτα τοῦ χειμῶνος ἐπιστρέφετε εἰς τὸν οἶκον ὑμῶν λίαν ἀργὰ καὶ ἑπομένως ἔχετε ἀνάγκην φωτός. Πιέζετε ἁπλῶς ἐλατήριον μικρὸν κείμενον ἐπὶ τῆς ῥάβδου ὑμῶν καὶ παραχρῆμα ἔχετε ζωηρότατον φῶς, ἐκπεμπόμενον ἐκ τῆς κεφαλῆς τῆς ῥάβδου ὑμῶν.

Πόσας δὲ μυρίας ἄλλας ἐφαρμογὰς παραπλησίας διασκεδαστικὰς ἢ χρησίμους δὲν δύνατται νὰ λάβῃ τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀκόπως δυνάμεθα νὰ φέρωμεν ἐντὸς τοῦ θυλακίου ἡμῶν!

Ἐν Παρισίοις, τῇ 5 Ἰανουαρίου (ἔν) 1884. Φ.

Πάντες ἐξεγείρονται κατὰ ἀνθρώπου ὅστις ἀρχίζει νὰ ἀποκτᾷ ὄνομα. Δυσκόλως συγχωροῦσιν αὐτῷ ἐκεῖνοι οὓς νομίζει φίλους του τὴν ἀναφαινομένην ἀξίαν του καὶ τὴν πρώτην φήμην, δι' ὧν γίνεται καὶ αὐτὸς μέτοχος τῆς δόξης, ἧς ἤδη ἐκεῖνοι ἀπολαύουσιν.

ΜΥΡΜΗΚΕΣ, ΜΕΛΙΣΣΑΙ ΚΑΙ ΣΦΗΚΕΣ

Συνέχεια· ἰδὲ σελ. 26.

Β'

Ἑταιρεῖαι ἢ ἔθνη Μυρμήκων. Αἱ φωλεαί, γένεσις καὶ ὀργανισμὸς αὐτῶν. — Διανομὴ τῆς ἐργασίας.

Μετὰ τόσας παρατηρήσεις σπουδαιοτάτων ἀνδρῶν, ἄγνωστον εἶνε εἰσέτι πῶς λαμβάνουσι τὴν γένεσιν αὐτῶν αἱ μυρμηκιαί. Τρεῖς ὑποθέσεις ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.— Μετὰ τὴν γαμήλιον πτῆσιν ἡ νέα βασίλισσα δύναται νὰ λάβῃ τὰς τρεῖς ἀκολούθους διευθύνσεις·

1. Νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν φωλεάν της ἢ εἰς ἄλλην τινὰ παλαιάν.

2. Νὰ συνεταιρισθῇ μετ' ἐργατῶν τινων καὶ τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν νὰ ἱδρύσῃ νέαν φωλεάν.

3. Νὰ ἱδρύσῃ ἡ ἰδία νέαν φωλεάν.

Τὸ ζήτημα μόνον διὰ πειραμάτων ἠδύνατο νὰ λυθῇ.

Ἐκ τῶν πειραμάτων λοιπὸν ἀποδεικνύεται α') ὅτι οἱ ἐργάται φονεύουσιν ἀμέσως βασίλισσαν τινά, καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῶν εἴδους ἂν εἶναι, εἰσερχομένην εἰς τὴν φωλεάν των· β') ὅτι αἱ βασίλισσαι τῶν Myrmica ruginodis γιγνώσκουσι μόναι, νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς ἐκκολάψεως τῶν νυμφῶν καὶ ἱδρύσωσι κοινότητας· καὶ γ') ὅτι κατὰ γενικὸν κανόνα ἐργάται ἐθισθέντες ἐν τῇ δημοκρατίᾳ ἄνευ βασιλίσσης, προσβάλλουσι σφοδρῶς εἰσαγομένην τοιαύτην.

Πάντες παραδέχονται ὅτι μόνον αἱ βασίλισσαι γεννῶσιν ὠά. Τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι ἀκριβές. Ὁ Denny καὶ Lespes ἀπέδειξαν ὅτι καὶ οἱ ἐργάται γεννῶσιν ἐπίσης. Κατὰ τὸν Dewitz τοῦτο προέρχεται ἐξ ἰδιαιτέρας τινὸς προνοίας τῆς φύσεως· ἐπειδὴ μέγας ἀριθμὸς μυρμήκων θνήσκει τὸ φθινόπωρον, τὰ ὑπὸ μόνης τῆς βασιλίσσης γεννώμενα ὠά, δὲν θὰ ἤρκουν νὰ πληρῶσι κατὰ τὸ ἔαρ ἐκ νέου τὴν μυρμηκιάν.

Ἐκ πάντων τῶν ὠῶν τῶν γεννηθέντων ἐν μυρμηκιαῖς δημοκρατουμέναις ἐξῆλθον ἄρσενες μύρμηκες, οὐδέποτε δὲ οὔτε βασίλισσά τις οὔτε ἐργάται. Ἐν ταῖς μυρμηκιαῖς ταῖς ἐχούσαις βασίλισσαν παράγονται παμπληθεῖς ἐργάται.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μεταβολὴ τῆς τροφῆς ἀναγκάζει τὰς μελίσσας νὰ παράγωσιν ἐκ τῶν αὐτῶν ὠῶν βασίλισσας ἢ κοινοὺς ἐργάτας. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς μύρμηκας· δύνανται δηλ. δοθέντος ὠοῦ τινος νὰ παραγάγωσι κατὰ βούλησιν ἐξ αὐτοῦ βασίλισσαν ἢ ἐργάτην.

Ἡ διανομὴ τῆς ἐργασίας εἶναι φανερὰ εἰς τοὺς μύρμηκας. Συχνότατα εὑρίσκονται ἐργάται διαφέροντες, ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ εἴδομεν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ εἴδη τὰ ὁμοιομόρφους ἔχοντα ἐργάτας φαίνεται διανεμομένη ἡ ἐργασία. Κατ' Ὀβριον τοῦ 1875 παρετηρήθη μύρμηξ

τοῦ εἴδους fusca ἀναζητῶν μόνος ἐκτὸς τῆς φωλεᾶς του τὴν τροφήν. Τὴν ἐπαύριον ὁ αὐτὸς μύρμηξ ἦτο μόνος ἔξω, ἐπί τινας δ' ἑβδομάδας οὐδεὶς ἄλλος μύρμηξ ἐξῆλθεν εἰς ἀναζήτησιν τροφίμων. Πολλὰ πειράματα ἀποδεικνύουσιν ὅτι μύρμηκές τινες ἐν ἑκάστῃ μυρμηκιᾷ διατελοῦσι φροντισταὶ ταύτης, ἐν καιρῷ δὲ χειμῶνος, ὅτε δὲν εἶνε μεγίστη ἀνάγκη τροφῆς, δύο ἢ τρεῖς μόνοι ἀρκοῦσι. Ὁ Wesmaël περιγράφει ἓν γένος περιεργότατον Μυρμηκόκυστον τὸν Μεξικανικόν, ἐν ταῖς μυρμηκιαῖς τῶν ὁποίων ἄτομα τινὰ χρησιμεύουσιν ὡς *ζῶντα ἀγγεῖα μέλιτος*. Οἱ φροντισταὶ φέρουσιν εἰς αὐτοὺς τὸ μέλι, οὗτοι δὲ ἐναποθηκεύουσι τοῦτο, καὶ τῷ διανέμωσιν ὅταν τοῖς κεῖνήσωσι. Ἡ κοιλία των ἐξογκοῦται τὰ μέγιστα, ὅπως δὲ μὴ ἐμποδίζωσι τὴν κυκλοφορίαν, κρεμῶνται ἀπὸ τῶν φατνωμάτων τῶν διαδρόμων.

Γ'

Τροφὴ τῶν μυρμήκων. Φυτικαὶ προμήθειαι

Ὁ συγγραφεὺς, οὗτινος ἀναλύομεν τὸ ἔργον, πρὸ τῆς τελευταίας συγγραφῆς ἐδημοσίευσεν ἔργον, δι' οὗ ἐζήτησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὸ σχῆμα, τὸ χρῶμα, ἡ ὀσμὴ καὶ τὸ νέκταρ τῶν ἀνθέων ὀφείλουσι τὴν γένεσίν των εἰς τὴν ἄνευ συνειδήσεως γενομένην ἐνέργειαν τῶν ἐντόμων καὶ ἰδίᾳ τῶν μελισσῶν.

Ἡ γνώμη αὕτη ἐπολεμήθη σφοδρότατα. Ὁ Bornier μάλιστα ἔγραψεν ὁλόκληρον σύγγραμμα *Les neclaires des fleurs*, ἐνῷ ἀποδεικνύει ὅτι ἐκτὸς τῆς γονιμότητας φυτῶν τινων, ὑποβοηθουμένης ὑπὸ τῶν ἐντόμων, πάντα τὰ λοιπὰ ὑποστηριχθέντα ὑπὸ τοῦ Lubbock δὲν ἦσαν πραγματικὰ γεγονότα. Ὁ συγγραφεὺς ὅμως μετ' ἐπιμονῆς ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἀγαπητόν του θέμα, ἀλλ' ἤδη ὑπὸ νέαν μορφήν· διϊσχυριζόμενος δηλ. ὅτι ἂν τ' ἄνθη παρουσιάζουσι περίεργον τινὰ κάτασκευήν, τὸ τοιοῦτον προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ φύσις θέλει νὰ προστατεύσῃ τὸ νέκταρ τῶν ἀνθέων ἀπὸ τῶν ἀναρριχωμένων ἐντόμων, ὡς εἶνε οἱ μύρμηκες. Ἰδοὺ ὀλίγαι παρατηρήσεις.

«Εἰς τὰ ὑδρόβια φυτὰ τὸ κυκλοῦν ταῦτα ὕδωρ ἐμποδίζει τοὺς μύρμηκας νὰ πλησιάσωσι τὸ φυτόν. Καὶ πολλῶν ὅμως ἄλλων φυτῶν τὰ φύλλα σχηματίζουσιν εἶδος ποτηρίου περὶ τὸν καυλόν. Ἤδη τινὰ ἔχουσι τοιαῦτα ποτήρια ἐν ἑκαστῷ κόμβῳ, εἰς ἄλλα τὰ παρὰ τὴν ῥίζαν φύλλα σχηματίζουσι λεκάνην. Τὰ δὲ δοχεῖα ταῦτα οὐ μόνον περισυνάγουσι τὴν βροχὴν καὶ τὴν δρόσον, ἀλλὰ καὶ διατηροῦσι ταύτην ἐπί τινα χρόνον. Φυτά τινα προστατεύονται ἀπὸ τῶν μυρμήκων διὰ τῆς ἐξωτερικῆς λειότητος τῆς ἐπιφανείας των, ἐμποδιζομένης οὕτω τῆς ἀναρριχήσεως τῶν μυρμήκων».

Εἰς πολλὰ φυτὰ ἡ εἴσοδος τῶν ἐντόμων ἐμποδίζεται δι' ἀκανθῶν καὶ τριχῶν περιβαλλουσῶν ἄνθη. Εἰς πολλὰς ὅμως περιπτώσεις οἱ μύρμηκες ὠφελοῦσι, καταστρέφοντες πλείστας ὄσκας φθοροποιοὺς κάμβας καὶ ἄλλα ἔντομα. Ὁ Forel παρετήρησεν ὅτι ἓν τινι μυρμηκιᾷ οἱ μύρμηκες ἔφερον εἰς ἕκαστον λεπτὸν ἄνω τῶν 28 πτωμάτων ἐντόμων, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι οἱ μύρμηκες μιᾷ καὶ μόνῃ μυρμηκιᾷ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καταστρέφουσιν ἄνω τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ἐντόμων.

Εἰς τὰ βόρεια κλίματα οἱ μύρμηκες δὲν περισυνάγουσι ζωοτροφίας, παρ' ἡμῖν ὅμως τὸ τοιοῦτον εἶναι γνωστότατον. Ἡ ποσότης τῶν περισυναγομένων κόκκων εἶναι μάλιστα τοιαύτη, ὥστε ἐν τῇ *Mischna*[1] ἀπαντῶσιν εἰδικοὶ νόμοι ὡς πρὸς τοῦτο, καὶ πολλὰ σχόλια ἀφορῶντα τὴν συζήτησιν, ἂν δηλαδὴ οἱ κόκκοι οὗτοι, οἱ ἀπὸ τῶν μυρμήκων συναγόμενοι ἀνήκουσιν εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους, ἢ εἰς τοὺς στάχυολογοῦντας. Ὁ νόμος παραδέχεται τὸ τελευταῖον τοῦτο, παραβλέπων ἐντελῶς τὰ δικαιώματα τῶν μυρμήκων.

Ὁ Meer Hassan Ali ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Μουσουλμάνων γράφει· «Φιλοπονώτερον δημιούργημα τοῦ μικροῦ ἐρυθροῦ μύρμηκος, τοῦ τόσον κοινοῦ ἐν ταῖς Ἰνδίαις, δὲν εὑρίσκεται. Ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἄνευ στενοχωρίας παρετήρησα τούτους ἐργαζομένους. Εἶναι τόσον μικροί, ὥστε μόλις συνενούμενοι ὀκτὼ καὶ δέκα ὁμοῦ, κατορθοῦσι νὰ σύρωσι κόκκον σίτου ἢ ὀρύζης, ὅστις μόλις ἔχει βάρος ὅσον τὸ ἥμισυ τοῦ κόκκου τοῦ κοινοῦ σίτου. Εἶδον τούτους μεταφέροντας τοὺς κόκκους εἰς ἀπόστασιν 1500 μέτρων· προχωροῦσι κατὰ δύο γραμμὰς χωριστὰς καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος εἴτε ἐπὶ λείου πεδίου βαδίζουσιν εἴτε ἐπὶ ἀκανονίστου, εἴτε ἀνέρχονται εἴτε κατέρχονται. Οἱ μύρμηκες, οἵτινες ἐπανέρχονται μὲ κενὰς τὰς χεῖρας, χαιρετῶσι τοὺς ἐρχομένους φορτωμένους καὶ διευθυνομένους ἐν τῇ γενικῇ ἀποθήκῃ· πράττουσι δὲ τοῦτο ταχύτατα, μήτε διακόπτοντες διὰ τῶν χαιρετισμῶν των, μηδὲ βραδύνοντες τὴν ὁδοιπορίαν».

Οἱ τὰ θερμὰ κλίματα οἰκοῦντες μύρμηκες περισυνάγουσι ζωοτροφίας, μετὰ θύελλαν ἐξάγουσι ταύτας ἵνα τὰς στεγνώσωσι. Εἶναι ὅμως ἄγνωστον πῶς ἐμποδίζωσιν ὑπὸ τὴν γῆν τὴν βλάστησιν τῶν σπερμάτων. Ὁ Moggridge παρετήρησεν ὅτι τότε μόνον τὰ σπέρματα ἐβλάστανον, ὅτε ἐμπόδιζε τὴν εἴσοδον τῶν μυρμήκων ἐν ταῖς σιταποθήκαις αὐτῶν. Ἄρα ἡ ἰδιότης τῆς βλαστήσεως τῶν σπόρων διατηρεῖται, γνωρίζουσιν ὅμως οἱ μύρμηκες παρόντες ὄντες νὰ ἐμποδίζωσι τὴν βλάστησιν.

(Βλ. τὸν τοῦ μ.)

Ν. Χ. Ἀποστολίδης.

1 Mischna εἶναι συλλογὴ νόμων καὶ ἠθίμων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, προγενεστέρα τοῦ Ταλμούδ.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΗ

Ἡ καθιερωθεῖσα συνήθεια ὑπὸ πολλῶν γονέων νὰ ἑορτάζωσι τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ ὀνόματος ἢ τῶν γενεθλίων τῶν τέκνων των, παιδίων ἔτι ὄντων, ἐκτὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ κύκλου, δεχόμενοι ἐπισκέψεις τῶν φίλων, ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνας τῆς παιδαγωγικῆς. Πρέπει τοὐναντίον εἰς τὰ μειράκια ἐπιβλητικῶς νὰ ὑποδεικνύεται ὅτι πρὶν ἢ ἀνδρωθῶσι καὶ πρὶν ἢ περατώσωσι τοὐλάχιστον τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἢ πρὶν ἢ ἐκ τῆς τέχνης αὐτῶν δύνανται νὰ ἀπολαύσωσι, δὲν ἔχουσι πλήρη προσωπικότητα ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ καὶ οὐδὲν σημαίνουσιν ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας. Ἐκ τῶν τοιούτων ἑορτῶν τὰ μειράκια ἀποκτῶσιν ἕξεις ἐγωϊστικὰς καὶ παράλογον φιλαυτίαν, ἀποβάλλουσι δὲ καὶ τὴν αἰδημοσύνην ἐνώπιον τῶν ἀνωτέρων των βλέποντα τοὺς οἰκογενειακοὺς φίλους συρρέοντας εἰς τὸν οἶκον κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ὀνόματός των, περὶ αὐτῶν ὁμιλοῦντας, θωπεύοντας, ἢ κολακεύοντας. Τοιουτοτρόπως δὲ καταντῶσι νὰ πιστεύωσι καὶ ἡ πίστις αὕτη διαρκεῖ πολλάκις λεληθότως καθ'ὅλην τὴν νεότητα, ὅτι ἀρκεῖ νὰ ἔχωσιν ἓν ὄνομα καὶ φίλους οἰκογενειακούς, ὅπως ἡ προσωπικότης αὐτῶν ἀποδειχθῇ ἄνευ ἄλλου τινὸς τρόπου.

Ἀλλὰ πλὴν τούτου ἡ κακὴ αὕτη συνήθεια ἔχει καὶ ἕτερον δυσάρεστον, ὅτι ἕνεκα αὐτῆς, καὶ ἕνεκα τῶν ὀχληρῶν συνεπειῶν, ἃς συνεπάγεται πολλάκις ἡ μὴ προσέλευσις φίλου, ἀναγκάζονται φίλοι σεβαστοί, γηραιοί, ἐν ἀξιώματι, διδάσκαλοι, τὸ χείριστον καὶ καθηγηταὶ νὰ προσέρχωνται χάριν τῶν γονέων, μεθ' ὧν πολλάκις συνδέουσιν αὐτοὺς ὑποχρεώσεις ἢ ἱεραρχικὴ τάξις, εἰς ἐπίσκεψιν μειρακίων, καὶ παίδων καὶ παιδισκαρίων, ἀγνοούντων τὰς οἰκογενειακὰς καὶ κοινωνικὰς ὑποχρεώσεις καὶ μὴ ὄντων εἰς θέσιν ν' ἀποδώσωσι τὰ ἴσα, ὅπερ εἶνε ἄτοπον.

Νομίζομεν ὅτι τὸ ἀνάπαλιν ἐὰν ἐγίνετο θὰ ἦτο παιδαγωγικόν, οἱ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἑορτάζοντας νὰ παραλαμβάνωσι τὰ τέκνα των μεθ' ἑαυτῶν, ὅπως διδάσκωσι τὸ φέρεσθαι ἐπὶ τοιούτων περιστάσεων, ἐμπνέωσι τὴν σκέψιν ὅτι τοιαύτη τιμὴ ἀποδίδεται μόνον εἰς τὴν ἡλικίαν, εἰς τὴν κοινωνικὴν θέσιν, εἰς τὴν προσωπικότητα ἣν δίδει ἡ ἐργασία. Τὸ παιδίον ἐκ τοιαύτης ἐπισκέψεως θέλει γνωρίσει νὰ τιμᾷ ἐπίσης τοὺς φίλους τῆς οἰκογενείας του, θὰ ἴδῃ αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκόν των, καὶ ἐπὶ τέλους θὰ συνειθίσῃ εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἑνόσῳ εἶνέ τις μικρὸς ὀφείλει νὰ ἐπισκέπτηται τοὺς ἀνωτέρους του ἄνευ ἀξιώσεων.

* *

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Μεταξὺ δύο φίλων:

— Ἔ, πῶς ἦτο τὸ χθεσινὸ δεῖπνον ποὺ σᾶς ἔδωκεν ὁ Μ* ;

— Ἄθλιον. Ὅλα τὰ φαγητὰ κρύα· τὸ μόνον πρᾶγμα ζεστὸ ποὺ μᾶς ἔδωσαν ἦτο τὸ παγωτό!

* * *

Τώρα ὅτε πολὺς λόγος γίνεται περὶ λαχείων ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμεν τὸ ἑπόμενον ἀστεῖον γεγονός, συμβὰν πρό τινας ἀλλαχοῦ.

Γεροντοπαλλήκαρον εἶχεν ὑπηρέτριαν, εἰς ἣν ἔδωκεν ἡμέραν τινὰ τρία φράγκα διὰ νὰ ἀγοράσῃ τὸν ἀριθμὸν 3,333 λαχείου τινός, τὸν ὁποῖον ἔλεγεν ὅτι εἶδε καθ'ὕπνους ὅτι θὰ κερδήσῃ.

Ὦ, τοῦ θαύματος! μετά τινας ἡμέρας ὁ φίλος μανθάνει καθ' ὁδὸν ὅτι πράγματι ὁ ἀριθμὸς ἐκεῖνος ἐκέρδησε τὸ στρογγύλον ποσὸν 100,000 φράγκων.

Ἐπανέρχεται λοιπὸν οἴκοι καὶ μὲ τρόπον ἀρχίζει νὰ κάμνῃ προτάσεις γάμου εἰς τὴν ὑπηρέτριαν, ἥτις δὲν δύναται μὲν νὰ ἐξηγήσῃ τὰς τοιαύτας διαθέσεις τοῦ κυρίου της, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀφίνει νὰ χαθῇ ἡ περίστασις.

Τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ γάμου ἐρωτᾷ ὁ σύζυγος:

— Ἀλήθεια, Σοφιά, ποὺ εἶνε ἐκεῖνο τὸ λαχεῖον ποὺ ἠγόρασες μὲ τὰ 3 φράγκα ποὺ σοῦδωσα ;

— Τὸ λαχεῖο ; Καλὲ ἐγὼ τὸ μετάνοιωσα κατόπιν, κι' ἀγόρασα ἕνα μαντῆλι μὲ τὰ τρία φράγκα ! !

* * *

Πτωχότατος συγγραφεὺς ἔγραφε μελαγχολικῶς:

«Πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων μηνῶν ἡ Τράπεζα ἐξέδωκε νέα γραμμάτια τῶν ἑκατὸν φράγκων.

»*Λέγουν* ὅτι εἶνε χρώματος κυανοῦ!»

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Τοὺς ἀνθρώπους δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν ὡς τὰς εἰκόνας καὶ τὰς προσωπογραφίας ἐκ πρώτης μόνον ὄψεως, ἀλλὰ δέον νὰ ζητῶμεν νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰ ἐνδόμυχα, τὴν καρδίαν αὐτῶν. Ὁ πέπλος τῆς μετριοφροσύνης σκέπει τὴν ἀξίαν, καὶ ἡ προσωπὶς τῆς ὑποκρισίας καλύπτει τὴν πονηρίαν. Ὀλίγιστοι εἶνε οἱ δυνάμενοι νὰ διαγνώσωσι καὶ ἀποφανθῶσιν ἐκ πρώτης ὄψεως περί τινος ἀνθρώπου.

Ὁ κόλαξ οὔτε περὶ ἑαυτοῦ ἔχει καλὴν γνώμην, οὔτε περὶ τῶν ἄλλων.

ΑΘΗΝΗΣΙ. — ΤΥΠΟΙΣ «ΚΟΡΙΝΝΗΣ» ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ.